LÛGAT365

bazı kelimeler çok güzel.

can

LÛGAT365
bazı
kelime-
ler
çok
güzel.

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2015
4. basım: Şubat 2016, İstanbul
Bu kitabın 4. baskısı 10 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı ve mizanpaj: Banu Ertuğrul
Yayına hazırlayan: Faruk Duman
Düzelti: Burçak Başpınar
Kapak baskı, iç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaası
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16, Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-07-3003-0

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89
Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

Lûgat365
Bazı Kelimeler Çok Güzel

BANU ERTUĞRUL | ONUR ERTUĞRUL

can

önsöz.

Bazı kelimeler çok güzel...

Tüm hikâye bunun ayırdına varmamızla başladı. Tüm kelimeler güzel fakat bazıları diğerlerinden daha güzel.

Gündelik yaşantımızın gereksinimlerinden uzak, bugünün ideolojilerinden muaf, başka başka dertleri olan, türlü türlü hikâyesi olan kelimeler. Artık cümle içerisinde pek kullanılmadıklarından, vakur bir sessizlikle kaderlerini bekliyorlar. Hayatlarımızdan tümden ellerini ayaklarını çekmezden evvel, son bir saygı duruşu bizimkisi. Çünkü gidiyorlar; gidecekler.

Globalleşen dünyanın, yeniden hiyerogliflere dönüşünün arifesinde, son bir sunî teneffüs bizimkisi. Emoji devri yaklaşıyor. Kelimeler ise hikâyeleriyle, geçmişleriyle, melodileriyle, anlamlarıyla ve zenginlikleriyle fazla ağır geliyorlar gündelik yaşantılarımıza. Bir emoji kâfi geliyor aşkı anlatmaya ve başka bir emoji yetiyor bir aşkın bitip başka bir aşkın başladığını haber vermeye.

Yalnızlaşmanın "kendi ayakları üzerinde durmak" olarak kutsallaştırıldığı, kimsenin kimseye ihtiyaç duymadığı, aşkın gündelik bir hobiye dönüştüğü bir dünyada hasrete yer ve zaman kalmıyor. Hasret çekmeyen için vuslat nasıl bir anlam ifade etsin ki?

Hayatlarımız kelimeleri şekillendiriyor. Gereksinim duymadığımız kelimeler ölüyor, gereksinim duyduğumuz yeni kelimeler (ya da emoji'ler, caps'ler ve gif'ler) doğuyor. Fakat belki, küçük bir olasılık da olsa belki, henüz ölmeden evvel kelimeler de hayatımızı şekillendirebilir mi? Hemdem kelimesini öğrendiğinde bir insanın yaşadığı boşluk duygusu, o âna kadar tatmadığı bir özlemi yaratabilir mi? Bir ihtimal olsun, kelimeler de hayatımızın rotasını değiştirebilir mi? Arzularımızı, gayelerimizi, önceliklerimizi sorgulatabilir mi?

Sanki böyle bir ihtimal var. Çünkü bazı kelimeler bugüne kadar kullanıldıkları tüm cümlelerden, tarif ettikleri tüm duygulardan, onları telaffuz eden tüm insanlardan bir şeyler biriktirmiş ve daha önceden hiç duymamış olsak da, unutmuş olsak da gönlümüzün derinliklerinde bir şeyleri sızlatıyor. Bu sızı bir umuttur!

Biz, Banu ve Onur Ertuğrul. Öğretmen değiliz. Yazar değiliz. Çevirmen bile değiliz. Dilbilimci hiç değiliz. Bizim kelimelerle ilişkimiz platonik bir aşk ilişkisi.

Kelimelere ve birbirine sevdâlı iki kişiyiz. Ulvî bir amaçla çıkmadık bu yola... Gündelik hayatın hengâmesinden uzak, mağrur şekilde bir köşede duran güzel kelimeleri, onları derdest eden popüler mecralar aracılığıyla yeniden tedâvüle sokmaya niyetlendik. Kelimelerin ne kadar güzel şeyler olduğunu insanlara hatırlatmak, güzelliklerini popüler bir dille gösterebilmek, yeniden gündelik hayata karışıp görünür olmalarını sağlamak umuduyla çıktık bu yola. Kelimeleri dert ettik kendimize. Çünkü kelimeler derdimiz, kelimeler dermânımız.

Lûgat365 fikri ilk olarak tek bir kelimeye inanarak başladı: Hissikablelvuku... İnsanın içinden defalarca tekrar etmek geliyor. Âdeta efsunlu bir kelime. Tek kelimelik bir şarkı gibi nağmesiyle akıyor ve hülyâlara gark ediyor insanı. İnsan bu kelimeyi bir kere duyunca, hep duymak istiyor. Düşündük ki, bizim gibi bu kelimenin heyecanını yaşayan başkaları da vardır. Az da olsa vardır... O azıcık kişiye ulaşabilirsek de, bu kelimenin ve diğer kelimelerin güzelliğini anlatmamızda bize yardımcı olurlar. Öyle de oldu.

2014 senesinin son aylarıydı. Henüz Lûgat365 ismini koymazdan evvel, hummâlı çalışmalara giriştik. Bir yandan kitaplarda ve sözlüklerde güzel kelimeleri tespite çalışırken, bir yandan da projeyi şekillendiriyorduk. Anlamları çıkarıyor, kelimelerin etimolojik hikâyelerini araştırıyor, kullanıldıkları eserleri tarıyorduk.

Tüm bu heyecanlı çalışmalar sonucunda 1 Ocak 2015 tarihinde, Lûgat365 ismiyle gün yüzüne çıktı projemiz. Twitter, Instagram ve Facebook üzerinden, her gün bir kelimeyi anlamı, kökeni ve kullanımlarıyla paylaşmaya başladık. Ne olursa olsun, tüm bahânelerden muaf olmak sûretiyle, bir sene boyunca, her gün bir kelime paylaşmaya ve sene sonunda, 365 kelimeye ulaşınca bitirmeye söz verdik.

Projemizin 2015 senesine tevâfuk etmesi ise bizim için garip bir imtihandı. Acı dolu bir yıldı 2015. Yüzlerce masumun canına kıyılan korkunç bir yıldı. Bombalar, kıyımlar, cinayetler derken, her sabah başka bir acıya uyandık. Her gün bir güzel kelime paylaşma sözüyle giriştiğimiz projemiz, yaşananlar karşısında âdeta bir acı günlüğüne dönüştü. Bu vesîleyle, Türkçede acıya ve acıyı tariflemeye dâir ne kadar çok kelime olduğunu da öğrenmiş olduk. Türlü acıyı tarif etmekte ne kadar mâhir bir dilimiz varmış meğer...

Velhâsıl, kelimeler bazen feryâdımız, bazen sitemimiz, bazen de isyânımız oldu.

Her kelime bir umut oldu. Her kelime bir nefes oldu. Nefes aldık, nefes verdik. Pek çok açıdan eleştirildik, pek çok övgüye mazhar olduk. Pek çok anı biriktirdik, pek çok kelime sevdâlısı insan tanıdık bu güzel vesîleyle.

Kelimeler vücûda geldiler... Sokaklarda kelimeler duyduk, kelimeler gördük. Poster oldular, defter oldular, çanta oldular, bardak oldular ve sonunda kitap oldular. Hayâlini kuruyorduk fakat tahmin etmiyorduk doğrusu.

Bu güzel ve yorucu serüvende bize destek olan, yol gösteren, yârenlik eden, kelime öneren, eleştirilerini esirgemeyen ve samîmiyetimize inanan herkese müteşekkiriz. Tüm bu güzel insanlar sâyesinde, güzel kelimelerin yeniden hayata karışmasına vesîle olmak bizim için kıvanç kaynağı. Sürç-i lisan ettiysek affola...

Banu Ertuğrul | Onur Ertuğrul

1 **teşebbüs.**

Kolları sıvamak. Açık bir niyetle bir işe girişmek, girişim. Dilimize Arapçadan geçmiştir.
Bazı kaynaklarda yapışıp tutma, bırakmama anlamlarına geldiği de rivayet edilmektedir.

2 **müstehzî.**

Alay ve aşağılama anlamlarına gelen istihzâ kelimesinden türetilmiştir. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Alaycı ve aşağılayıcı anlamlarında kullanılan kelime, sarkastik mânâsına da yakındır.

3 **intizar.**

Bakma ve görme anlamlarına gelen nazar kelimesinden türetilmiştir. Yaygın olarak beddua mânâsında kullanılıyor olsa da, yolunu gözleme anlamına gelmektedir.

4

tahay-yül.

Gözünün önüne getirme. Hayalde canlandırma. İmgeleme. Zihinde tasarlanan şey mânâsına gelen hayal kelimesinden türetilmiş olup dilimize Arapçadan geçmiştir.

Onu bir an evvel kollarımın arasında tutmak... Yahut sadece yüzüne bakmak, uzun uzun ellerini okşamak ve artık beraber, her zaman için beraber olduğumuzu bilerek karşı karşıya oturmak... Bu artık bir hakikattir, halbuki ben şimdiye kadar bunu tahayyül etmekten bile çekiniyordum.

Sabahattin Ali
İçimizdeki Şeytan

5 **havsala.**

Zihnin bir şeyi anlama ve kavrama yetisi. Anlayış. Kuş kursağı ve mide gibi farklı anlamlara da gelmektedir. Ortaya çıkma mânâsındaki husûl kelimesinden türetilmiş olup dilimize Arapçadan geçmiştir.

6 **müteredd**î**t.**

Tereddüt eden. Karar vermekte zorlanan, kararsız. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Gidip gelme, kararsız kalma anlamlarına gelen tereddüt kelimesinden türetilmiştir.

7 **tumturak.**

Gösteriş. İhtişam. Debdebe. Dilimize Farsçadan geçmiş olan kelime daha ziyâde kulağa hoş gelen kelimelerle konuşma mânâsında kullanılmaktadır.

“

ah nerde gençliğimiz
sahilde savruluşları başıboş dalgaların
yeri göğü çınlatan tumturaklı gazeller
elde var hüzün

Attilâ İlhan
"Elde Var Hüzün", *Elde Var Hüzün*

8 **sergüzeşt.**

Macera. Serüven. Hayat hikâyesi. Farsçadan dilimize geçen kelimenin birebir çevirisi, insanın başından geçen olaylar şeklinde yapılabilir.

9 **müstesnâ.**

Benzeri az bulunan. Bir bütünün dışında duran. Kâide dışında kalan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İstisnâ edilmiş, istisnâ olan mânâsına gelir.

10 **müphem.**

Anlaşılmaz. Belirsiz. Açık olmayan. İdraktan yoksun olan. Dilimize Arapçadan geçen kelime, belli etmemek mânâsına gelen ibhâm kelimesinden türetilmiştir.

“

İnsan bu dünyada aldıklarının hepsini iade eder. Müstesna yoktur.

Peyami Safa
Bir Akşamdı

II

müş-
kül-
pe-
sent.

Zor beğenen. Her şeye kulp takıp kusur bulan. Arapçada zor mânâsına gelen muşkil ile Farsçada beğenen mânâsına gelen pesend kelimelerinin melezlenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

12 **nâzım.**

İlk anlamı tanzim eden, düzenleyen olan Arapça kökenli kelime, edebiyatta ise dizen, şiir yapan, manzûme yazan kişi mânâsına gelir.

13 **râyiha.**

Koku. Daha ziyâde hoş koku mânâsında kullanılır. Dilimize Arapçadan geçmiştir ve ruh kelimesinden türetilmiştir. Bu sebeple güzel koku olmanın ötesinde güzel nefestir; soluktur.

14 **tevâzu.**

Alçakgönüllülük. Kibirden ve gösterişten uzak olma, böbürlenmeme hâli. Aşağı indirmek anlamındaki Arapça vaz kökünden türetilmiştir.

15 # yeknesak.

Devamlı aynı halde olan. Değişmez. Tekdüze. Farsçada bir anlamına gelen yek kelimesi ile Arapça düzen, nizam anlamlarına gelen nasak kelimelerinin melezlenmesiyle ortaya çıkmıştır.

16 # filhakîka.

Hakîkaten. Gerçekten. Doğrusu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Hakîkat kelimesinin, -de hâli mânâsındaki fi ekiyle türetilmesi sonucunda oluşmuştur.

17 # şapparig.

Şapur şupur öpen ağabey mânâsına gelen kelime Ümit Kıvanç tarafından, Hrant Dink'i betimlemek için uydurulmuştur. Ağabey ya da erkek kardeş mânâsına gelen Ermenice ahparig kelimesinden türetilmiştir.

“

Gök açık bir mavi. Yerler hiç tükenmiyor, saatler geçiyor, biz hâlâ solunda dağlar yükselen bir nevi düzlük içinde çalkana çalkana gidiyoruz. Ne ıssız ve insansız, yeknesak ebedî bir arz.

Halide Edib Adıvar
Ateşten Gömlek

18 **nâzenin.**

İnce ve nârin yapılı. Cilveli. Nazlı. Nâzik endamlı. Dilimize Farsçadan geçen kelime, naz kökünden türetilmiştir.

19 **vuslat.**

Kavuşma. Ulaşma. Birleşme. Bir araya gelme. Erişen, ulaşan mânâsındaki Arapça vâsıl kelimesinden türetilmiş olan kelime, bilhassa sevgiliye kavuşma anlamında kullanılır.

20 **mezkûr.**

Adı geçen. Biraz önce bahsedilen. Sözü anılan. Dilimize Arapçadan geçen kelime, zikir kökünden türemiş olup, birebir çevirisi zikredilen demektir.

“

Duvarları katı sabır taşından
Kar altındadır varoşlar,
Hasretim nazlıdır Ankara.
Dumanlı havayı kurt sevsin
Asfalttan yürüsün Aralık,
Sevmem, netameli aydır.
Bir başka ama bilemem
Bir kaçıncı bahara kalmıştır vuslat
Kalbim, bu zulümlü sevda,
Kar altındadır.

Ahmed Arif
"Karanfil Sokağı", *Hasretinden Prangalar Eskittim*

21

nâ-
mü-
te-
nâhî.

Nihâyeti olmayan. Sonsuz. Uçsuz bucaksız. Nâmütenâhî olarak dilimize Farsçadan geçmiştir. Fakat nihâyet kelimesinden türetilen ve sonlu mânâsına gelen mütenâhî kelimesi, aslen Arapçadır.

“

Bir sahile varacak günlerimiz
Günler ki namütenahi ıstırap;
Kalmayacak bu günkü hasta, harap
Yüzlerde bahtın karanlığından bir iz.

Orhan Veli Kanık
"Uzun Bir Istırabın Sonunda ve Bir Saadet Anında Gelecek Ölümün Türküsü", *Varlık, Mart 1937*

22 **meşakkat.**

Zahmet. Sıkıntı. Güçlük. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İkiye bölünmüş şeyin her bir parçası mânâsına gelen şıkk kelimesinden türetildiği rivayet edilmektedir.

23 **hülâṣa.**

Bir şeyin ya da bir bahsin özü, özeti, sonucu. Dilimize Arapçadan geçen kelime, kurtulma anlamına gelen halas kelimesinden türetilmiştir.

24 **hazin.**

Üzüntü yaratan. Keder meydana getiren. Acı uyandıran. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Gam ve keder mânâsındaki hüzün kelimesinden türetilmiştir.

“

Dünya meşakkatinden kurtulmamış hiç yoktur, ama sırayladır. Meşakkatten kurtulmayı özleyeceğimize yaşamaya bakalım Alişar Bey, yaşama meşakkatine kurban olayım!

Kemal Tahir
Devlet Ana

25 **bedbin.**

Her şeyi kötü tarafından gören. Karamsar. Kötümser. Dilimize Farsçadan geçen kelime, kötü mânâsındaki bed ile gören mânâsındaki bin sözcüklerinden oluşmuştur.

26 **peyderpey.**

Azar azar. Yavaş yavaş. Parça parça. Birbiri ardına. Dilimize Farsçadan geçen kelime ayak ya da adım mânâsına gelen pay kökünden türetilmiştir.

27 **lâlettâyin.**

Belirlenmemiş. Gelişigüzel. Sıradan. Herhangi bir. Dilimize Arapçadan geçmiş olan kelimenin birebir tercümesi tâyin edilmemiş olarak yapılabilir.

“

Her adımda kendini inkâr eden, her mahallede mizaç değiştiren, aynı anda hem nikbin hem bedbin olabilen bir kentti İstanbul; bir yandan cömertçe verirken, bir yandan cümlesini geri alırdı.

Elif Şafak
Ustam ve Ben

28

hissî-kablel-vuku.

Olacak bir şeyi henüz gerçekleşmeden önce hissetmek. Önsezi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. His kelimesinin, önce mânâsındaki kabl ve meydana gelme mânâsındaki vuku kelimeleriyle birleşiminden oluşmuştur.

“

Kâmil o adamlardan biridir ki hayatının her anında harikulade bir vakıanın hissikablelvukuunu taşır. Her adımında başına mühim bir şey geleceğini hisseder.

Peyami Safa
Bir Akşamdı

29 **yakamoz.**

Uyarıldığında ışık saçan tek hücreli bir deniz canlısı ve bu canlıların denizde oluşturdukları parıltı. Dilimize Rumcadan geçmiş olan kelime, denizdeki ışıltı mânâsına gelen "diakamós" sözcüğünden gelmektedir.

30 **terennüm.**

Alçak sesle şarkı söylemek; mırıldanmak. Dilimize Arapçadan geçen kelime aynı zamanda tane tane anlatmak mânâsında da kullanılmaktadır.

31 **sızı.**

Hafif fakat derin ağrı; ince acı. Fiziksel acı ve ağrılar için kullanıldığı gibi, ruhsal acıları tarifte de kullanılmaktadır. Türkçe kökenli olan kelimenin yanma sesinden türetildiği rivayet edilmektedir.

“

Sızıyı gideren su.
Suyun sızladığını kimseler bilmez.

İsmet Özel
"Suyun Sızladığıdır", *Bir Yusuf Masalı*

32

has-bel-kader.

Bir şekilde. Tesadüfen. Rastlantı sonucu. Dilimize Arapçadan geçen kelimenin birebir tercümesi, kaderin hasebi, yani kaderin gereği şeklindedir.

“

Evet, işte kırk yıl önce insanın aklını bir şemsiye gibi tersine çeviriveren bu şehir hikâyelerinden birkaçını hasbelkader ben de duymuştum.

Hasan Ali Toptaş
Uykuların Doğusu

33 **vakur.**

Ağırbaşlı. Ciddiyet sahibi. Temkinli. Vakarlı. Dilimize Arapçadan geçen kelime, vakar sözcüğünden türetilmiştir.

34 **mâlûmatfüruş.**

Bilmişlik yapan. Bildiğini abartarak pazarlayan. Arapçada bilinen şeyler ya da bilgiler mânâsına gelen mâlûmat kelimesiyle, Farsçada satan mânâsına gelen furuş kelimelerinin melezlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

35 **hasbıhal.**

Karşılıklı konuşmak. Sohbet. Söyleşi. Dilimize Arapçadan geçmiş olan kelimenin birebir çevirisi ise hâlin hasebi, yani durumun gereği şeklinde yapılabilir.

“

Ne güzel şey hatırlamak seni:
Bir mavi kumaşın üstünde unutulmuş olan elin
Ve saçlarında
Vakur yumuşaklığı canımın içi istanbul
toprağının...

Nâzım Hikmet
Piraye İçin yazılmış: Saat 21-22 Şiirleri, *Kuvâyi Milliye*

36 kifâyet.

Yeteri kadar olma. Lazım olanı karşılama. Dilimize Arapçadan geçen kelime, kâfi kökünden türetilmiş olup, kâfi gelme mânâsında kullanılmaktadır.

37 beyhûde.

Yararı olmayan. Bir faydaya hizmet etmeyen. Boşuna. Farsça bi-hude kelimesinden evrilerek beyhûde hâlini alan kelime, faydası bulunmayan olarak tercüme edilebilir.

38 mahfuz.

Muhafaza edilmiş. Korunmuş. Saklanmış; saklı. Dilimize Arapçadan geçen kelime, koruma ve saklama mânâsındaki hıfz kökünden türetilmiştir.

“

Bu dünyada her şey ne bayağı, ne beyhude, ne kirliydi!.. Bu dünyada güzellik bir hayal, sezgi bir efsane, asalet ve zarafet, insanın üstünde hafif bir cilaydı.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Kiralık Konak

39 **şirâze.**

Ciltli kitapların sırt kısmında bulunan ve yaprakların düzgün durmasını sağlayan ince şerit. Pehlivan kispetinin paçası. Dilimize Farsçadan geçmiş olan kelime, mecazen de düzen ve düzgünlük anlamlarında kullanılır.

40 **tevâtür.**

Kesinlik kazanmadığı halde hızla yayılan haber. Ağızdan ağıza dolaşan söylenti. Dilimize Arapçadan geçen kelimenin asıl anlamı bir haberin zincirleme yayılmasıdır. Asılsız söylenti anlamını zaman içinde kazanmıştır.

41 **mâmâfih.**

Bununla birlikte. Öyleyse bile. Böyleyken. Dilimize Arapçadan geçen kelimenin birebir çevirisi, onun içindeki ile birlikte şeklinde yapılabilir.

“

Her şeyin bir çaresi vardır. Fakat insan bozuldu mu, bunun çaresi yoktur. Sen cilt yapıyorsun; şiraze nedir bilirsin. Bizde insanoğlu şirazesiz kalmış. Hayat onun için ahenksiz, birbirini tutmayan, günün hayatına cevap vermeyen bir yığın ölü kıymetler tarafından idare ediliyor.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Garip Bir İhtilâlci

42 **teferruat.**

Ayrıntılar. Detaylar. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir kökten çıkıp dallara ayrılma mânâsına gelen fer kökünden türetilmiştir.

43 **gönül.**

Sevgi, aşk, arzu, merhamet, hoşgörü gibi duyguların yürekteki barınağı. Öz Türkçe olan könül sözcüğünden evrilmiştir. Göğüs kelimesiyle aynı kökten türetildiği rivayet edilmektedir.

44 **tevecc̈üh.**

Yüzünü dönme. Yönelim. Dilimize Arapçadan geçen kelime, yüz ve çehre mânâsındaki vech kökünden türetilmiştir. Yüzünü bir tarafa çevirme, yönelme anlamından, zaman içinde ilgi gösterme anlamına da evrilmiştir.

“

– Gözden ırak, gönülden de ırak olur mu efendimiz?
– Hayır Olric. Yüreğinde bir yer açıp oraya oturttuğun her kimse, seninle birlikte gider her yere.

Oğuz Atay
Tutunamayanlar

45

eyval-lah.

Teşekkür etmek ve râzı gelmek anlamlarında kullanılan bir seslenme sözü. Dilimize Arapçadan geçen kelimenin birebir tercümesi yemin olsun ki evet şeklindedir.

“

Geniş bir çukur. Derin mi derin. Toprağın içinde bir oyuk. Yerim orası. Gömsem kendimi. Bitse her şey. Sonuna gelsek filmin. Kopsa film! Fark etmez bizim için. Yeter ki derine, çok derine gömsünler bizi. On dakika uğraşsak nefes almak için sonra da yorulup "Eyvallah!" desek ölüme. Bitse her şey.

Hakan Günday
Kinyas ve Kayra

46 nâçizâne.

Haddi olmayarak. Önemsenmeyecek şekilde. Dilimize Farsçadan geçen kelime, değersiz ve çok küçük mânâsındaki naçiz kelimesinden türetilmiş olup haddi olmayarak anlamını zaman içerisinde edinmiştir.

47 merdümgiriz.

Kalabalıkları sevmeyen, insan içine çıkmaktan hoşlanmayan; insanlardan kaçan kimse. Dilimize Farsçadan geçmiştir. İnsan mânâsına gelen merdüm ile, kaçma mânâsına gelen güriz sözcüklerinden oluşan bir birleşik kelimedir.

48 behemehal.

Her ne olursa olsun. Mutlaka. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Arapça hâl kelimesiyle, Farsça hep, bütün mânâsındaki heme kelimelerinden, be ekiyle oluşturulmuş bir birleşik kelimedir.

“

Oturdum: Zaman, dedim bir kazadır, bir kaza sonucu buradayız. Dünyada olmak da öyle. Meşin ceketli bir çiftçiyi çağırdılar, sen onu dinle o zaman dediler. Çok ihtiyar değildi, ama oflaya puflaya, "estağfurullah," dedi, "naçizane" keşfini iç cebinden çıkardı: Bir cep saatiydi, ama mutlu olduğun zamanı anlıyordu ve o zaman kendiliğinden duruyordu ve o vakit mutluluğun da sonsuza kadar uzuyordu.

Orhan Pamuk
Yeni Hayat

49 **istirham.**

Merhamet dilemek. Yalvarmak. Rica etmek. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Merhamet ve esirgeme mânâsındaki rahmet sözcüğünden türetilen kelime, zaman içerisinde rica anlamını da kazanmıştır.

50 **babayânî.**

Görmüş geçirmiş. Ağırbaşlı. Dış görünümüne önem vermeyen. Dervişçe, babaca. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Baba kelimesinden türetilmiştir.

51 **faraza.**

Farz edelim ki, varsayalım ki, diyelim ki. Meselâ. Dilimize Arapçadan geçen kelime, varsaymak mânâsına gelen farz kökünden türetilmiştir.

“

Beni ziyadesiyle müteessir eden ve yukarıda bahsettiğim hadise münasebetiyle artık daha fazla sükût edemeyeceğimi anlayarak bu satırları yazmak cüretinde bulunduğum için affınızı istirham ederim.

Oğuz Atay
Tehlikeli Oyunlar

52 # kadirşinas.

Değerbilir. Kadir kıymet bilen. Arapçada değer mânâsına gelen kadir kelimesiyle, Farsça anlayan ve bilen mânâsındaki şinas kelimelerinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

53 # sermest.

Sarhoş. Başı dönmüş. Kafası güzel. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Baş mânâsındaki ser ile yine sarhoş mânâsındaki mest kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

54 # muhtelif.

Çeşitli. Uyumu olmayan. Dilimize Arapçadan geçen kelime, anlaşmazlık, uyuşmazlık mânâsındaki ihtilaf kelimesinden türetilmiştir. Çeşitli anlamını zaman içerisinde edinmiştir.

“

Seni kendi kendimden, hayatımdan, muhtelif saadetlerini birbirinden kıskanıyordum. Dünyada zamanla yıpranmayan, kuvvetini kaybetmeyen hiçbir his yok.

Reşat Nuri Güntekin
Çalıkuşu

55 vesvese.

Huzursuz eden dayanaksız ihtimaller. Kuruntu. Endişe. Dilimize Arapçadan geçen kelimenin, bir o yana bir bu yana yalpalamak mânâsından evrildiği rivayet edilmektedir.

56 mücerret.

Maddi mevcudiyeti bulunmayan. Soyut. Yalnız. Dilimize Arapçadan geçen kelime, yalnız bırakmak, soymak ve soyutlamak mânâsındaki tecrit kelimesinden türetilmiştir.

57 istisnâ.

Benzerlerinden ayrı olma. Ayrı tutulma. Kaide dışı. Dilimize Arapçadan geçen kelime, ikiye katlayan, ikinci anlamlarına gelen sânî kelimesinden türetilmiştir.

“

Kalbin kapıları vardı. Korunması kolaydı. Ama vesvese, kapıları aşarak girmiyor, kalpte doğuyordu. Olan, doğrudan kalp evinde, gönül hanesinde oluyordu.

Nazan Bekiroğlu
Lâ: Sonsuzluk Hecesi

58 **meczup.**

Tesir altında kalarak cezbedilmiş kişi. İlâhî aşk ile cezb olup, dünyayla ilişkisini kesmiş kişi anlamı, zamanla aklını yitirmiş kişi anlamına evrilmiştir. Dilimize Arapçadan geçen kelime, kendine doğru çekme mânâsındaki cezb kökünden türetilmiştir.

59 **halel.**

Bozukluk. Hasar. Zarar. Eksiklik. Dilimize Arapçadan geçen kelime, iki şeyin arasındaki boşluk anlamına da gelmektedir.

60 **evsaf.**

Özellikler. Nitelikler. Vasıflar. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Nitelik ve sıfat mânâsına gelen vasıf kelimesinin çoğuludur.

“

Niçin ilk defa gördüğümüz bir peynirin evsafı hakkında söz söylemekten kaçtığımız halde ilk rast geldiğimiz insan hakkında son kararımızı verip gönül rahatıyla öteye geçiveriyoruz?

Sabahattin Ali
Kürk Mantolu Madonna

61

şikem-per-ver.

Yemek yemeyi seven. Boğazına düşkün. Dilimize Farsçadan geçen kelime, karın mânâsındaki şikem ile, seven ve besleyen mânâsındaki perver kelimelerinden oluşmuştur.

62 teâmül.

Yapılması alışkanlık ve âdet haline gelmiş davranış. Dilimize Arapçadan geçen kelime, yapılan iş, çalışma mânâsına gelen amel kökünden türetilmiştir. Alışkanlık hâline gelen davranış anlamını Türkçede edinmiştir.

63 sürünceme.

Sonuçlanması beklenen bir işin, envaı çeşit sebepten ötürü gecikmesi. Türkçe kökenli olan kelime, sürünmek kelimesinden türetilmiştir.

64 müsebbip.

Sebep ya da neden olan. Vesîle olan. Sorumlu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Sebep kelimesinden türetilmiştir.

65 **müteessîr.**

Üzgün. Etkilenmiş. Olumsuz etki altında kalmış. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Etki ve içe işleme mânâsındaki tesir kelimesinden türetilmiştir.

66 **feveran.**

Fışkırma. Coşma. Dilimize Arapçadan geçen kelime, kaynayıp fışkırmak mânâsındaki fevr kökünden türetilmiştir. Zaman içerisinde, kişinin ani öfkelenmesi ya da parlaması mânâsını da edinmiştir.

67 **nâmüsâît.**

Elverişli veya uygun olmayan. Dilimize Arapçadan geçen müsait kelimesinin Farsça olumsuzluk ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur. Arapçada yardım eden mânâsındaki müsait kelimesi, uygun ve elverişli mânâsını Türkçede edinmiştir.

“

"Ben seni bırakıp gideyim mi?" diye sorana başka türlü cevap bulunur mu? Öte taraftan, Kâmran da, bu ayrılığı bu kadar kolay kabul etmeme müteessir oluyordu.

Reşat Nuri Güntekin
Çalıkuşu

68 **müptezel.**

Saygınlığını yitirmiş. Bolluktan dolayı kıymetini kaybetmiş. Bayağı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Çok sarf olunan, ucuz mânâsına gelen mebzul kelimesinden türetilmiştir.

69 **tahammülfersâ.**

Dayanılmaz, çekilmez. Tahammülü aşan. Arapçada taşımak mânâsına gelen haml kökünden türeyen tahammül kelimesi ile, Farsçada aşındıran mânâsındaki fersâ kelimesinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

70 **fevkalbeşer.**

Üstün nitelikli insan. İnsanüstü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Üstünlük mânâsındaki fevk kelimesiyle, insan mânâsındaki beşer kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Bunu görünce öbürü için taşıdığı hasret yüz kat daha artıyor, tahammülfersa bir hale giriyor, bağrı onulmaz bir yerinden yaralanıyordu.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Kiralık Konak

71 **mülhem.**

Gönlüne doğmuş. İlham almış. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir şeyi tek seferde yutmak mânâsındaki lehm kökünden gelen kelime, ilham kelimesinden türetilmiştir.

72 **hoyrat.**

Hırpalayıcı. İncitici. Kaba saba. Dilimize Yunancadan geçen kelime, köylü ve taşralı mânâsındaki horiates kelimesinden evrilmiştir.

73 **tasavvur.**

Hayal ederek gözünün önüne getirme. Düşünde canlandırma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Betimleme mânâsına gelen tasvir kelimesinden türetilmiştir.

“

Ondan ayrılmanın bana güç geleceğini biliyordum. Fakat bunun bu kadar korkunç, bu kadar acı olacağını tasavvur edememiştim.

Sabahattin Ali
Kürk Mantolu Madonna

74 **lâyetezelzel.**

Sarsılmaz. Yanılmaz. Her şartta güvenilir. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Sarsıntı mânâsına gelen tezelzül kelimesinden türetilmiştir. Yanılmaz ve güvenilir gibi mecazî kullanımlarını sonradan kazanmıştır.

75 **derakap.**

Hemen arkasından. Peşi sıra. Derhâl. Arapçada bir şeyin arkası mânâsına gelen akab kelimesinin, Farsça der ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

76 **istişâre.**

Fikir danışma. Konuyla ilgili başkasından görüş alma. Dilimize Arapçadan geçen kelime, görüşme mânâsına gelen şûra kelimesinden türetilmiştir.

“

Çocuklara hiçbir zaman yalan söylemeyeceğim. İnsanoğludur bu, çocuk da olsalar, yalanı gerçeği hemen, derakap anlarlar.

Yaşar Kemal
Tanyeri Horozları

77 # şühedâ.

Şehitler. Şahitler. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Şahit kelimesinden türetilen, din ya da millet gibi kutsal sayılan bir amaç için savaşırken ölen kişi mânâsındaki şehit kelimesinin çoğuludur.

78 # bilmukâbele.

Karşılık olarak. Karşılıklı. Dilek ve hislerin karşılıklı olduğunu belirtmek için, cevaben kullanılan bir söz. Dilimize Arapçadan geçen kelime, karşılık mânâsındaki mukâbil kelimesinden türetilmiştir. Cevap niteliğindeki kullanımını Türkçede kazanmıştır.

79 # sarfınazar.

Vazgeçme. Görmezden gelme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Çevirme mânâsındaki sarf kelimesiyle, bakış mânâsındaki nazar kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Kendinden önceki kelimenin -den ekiyle bittiği kullanımlarda ise "göz ardı edilse bile" anlamına gelir.

“

Mektep, gençlik için dâima ehemmiyetlidir. Her şeyden sarfınazar o yaşlarda ömrün en azaplı meselesi olan "Ne olacağım?" sualini geciktirir.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Saatleri Ayarlama Enstitüsü

80

ka-
dın.

Bayan değil. Kadın.

81 **hudâyinâbiṯ.**

Ekilmeksizin, kendiliğinden biten ot.
Farsça tanrı mânâsındaki hudâ kelimesiyle,
Arapça yerden biten mânâsındaki nâbit
kelimelerinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.
Kendi kendini yetiştiren ya da başıboş büyüyen
kimse mânâsını sonradan edinmiştir.

82 **bâsṯübâdelmevt.**

Ölümden sonra dirilmek. Yeniden canlanmak.
Dilimize Arapçadan geçen kelime aslında
bir deyimdir fakat Türkçeye kelime olarak
geçmiştir. Birebir çevirisi ölümden sonra
dirilme şeklinde yapılabilir.

83 **biṯeviye.**

Sürekli. Durmadan. Aynı şekilde. Tekdüze.
Türkçe kökenli olan kelime, bitmek
kelimesinden türetilmiştir.

84 **vâveylâ.**

Çığlık. Feryat. Dilimize Arapçadan geçen kelime, eyvah mânâsında ünlem olarak da kullanılmaktadır.

85 **müşpet.**

Kesin ve sabit olan. Gerçekleşmiş. Olumlu. Dilimize Arapçadan geçen kelime, ispat kelimesinden türetilmiştir.

86 **mevzubahis.**

Bahsedilen. Konu olan. Sözü edilen. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Konu mânâsına gelen mevzu ile sorma ve söz etme mânâsına gelen bahis kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Her insan, ne kadar müspet yaradılışta olursa olsun ölümünden sonra tekrar dirilmeyi düşünür, özler. Bu hayat dediğimiz mihnetler silsilesinin çok ileri zamana, müpheme atılmış bir mükâfatı gibidir.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Saatleri Ayarlama Enstitüsü

87 **muvâzene.**

Denge. Denkliğini ölçme. Ağırlıkların eşit olması. Dilimize Arapçadan geçen kelime, artma ve ağırlık anlamlarına gelen vezin kelimesinden türetilmiştir.

88 **harcıâlem.**

Herkesin alabileceği, herkes için uygun olan. Kalıcı bir özelliği olmayan. Sıradan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Masraf mânâsındaki harç kelimesiyle, herkes mânâsına gelen âlem kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

89 **sirâyet.**

Yayılma. Bulaşma. Başkasına geçerek tesir etme. Dilimize Arapçadan geçen kelime, bulaşıcı mânâsındaki sâri kelimesinden türetilmiştir.

“

Her hastalık evvelâ ruhta başlayıp sonra vücuda sirayet etmiş bir isyandır.

Peyami Safa
Yalnızız

90

kalen-der-meş-rep.

Dünya malında gözü olmayan, hoşgörülü ve kalender mizaçlı kişi. Farsça kalender kelimesiyle, Arapça huy ve tabiat mânâsındaki meşrep kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Bir kusuru: kalendermeşrep olmasıydı. Seylâb-ı vukuata karşı durmanın beyhude olduğuna inanır, işi cereyanına bırakırdı.

Reşat Nuri Güntekin
Damga

91 **izzetinefis.**

Kişinin kendisine duyduğu saygı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Saygı ve itibar mânâsındaki izzet kelimesiyle, kişinin kendi öz varlığı mânâsındaki nefis kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

92 **mahçup.**

Sıkılgan. Utangaç. Hicap eden. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Utanma ve aynı zamanda örtü mânâlarına gelen hicap kelimesinden türetilmiştir.

93 **mükerrer.**

Yinelenmiş. Tekrar edilmiş. Dilimize Arapçadan geçen kelime, defa ve kez mânâsındaki kere kelimesinden türetilmiştir.

“

Mağlup mu desem, mahçup mu?
Ama ikisi de değil,
Ben garip, sen güzel, dünya mutlu...
Öyle tuhafım bu akşamüstü,
Sevgilim,
Canavar götürür gibi
İki yanım, iki süngü...

Ahmed Arif
"Tutuklu", *Hasretinden Prangalar Eskittim*

94

gıybet.

Bir kimsenin arkasından konuşma. Dedikodu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Göz önünde olmama mânâsına gelen gâip kelimesinden türetilmiştir.

“

Bir gıybete kapanıyor akıllar
Bizde ruh gencini ihtiyar ederler

Aşabilsem boğulmalarını ömrümün
Bir çocuk havliyle geçsem sevgisiz ıssızları

Yüzün çepesine koştur beni
İsyan eşiğim toprak kayıyor içim

Cahit Zarifoğlu
"İkinci Ayna", *Yaşamak: Günlük*

95 **inisiyatif.**

Bir konuda gerekli kararları tek başına verebilme gücü. Girişim. Dilimize Fransızcadan geçmiştir. Başlatmak mânâsındaki initier kelimesinden türetilmiştir.

96 **müdânâ.**

Minnet etme. İyi görünmeye çalışma. Borçlu hissetme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Dalkavukluk etmek mânâsındaki müdahene kelimesinden evrilmiştir.

97 **yâdigâr.**

Bir kimseyi veya bir olayı hatırlatan şey ya da kişi. Hatıra. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Anı ve hatıra mânâsındaki yâde kelimesinden, yapan mânâsındaki -kâr ekiyle türetilmiştir.

“

Madem ki beni aylarca kemanının güzel sesleriyle uyutup uyandırdın... Madem ki birçok geceler beni mehtaplarda gezdirdin... Madem ki çok yakın bir zamanda senin canlı bir yadigârını taşıyacağım... Bu acıların ne ehemmiyeti var?

Reşat Nuri Güntekin
Dudaktan Kalbe

98 **temennî.**

Bir şeyin olmasını dileme, dilek. İstek. Dilimize Arapçadan geçen kelime, arzu edilen, istenen şey mânâsındaki münye kelimesinden türetilmiştir.

99 **mahlas.**

Gerçek isim yerine kullanılan takma isim. Dilimize Arapçadan geçen kelime, kurtulma mânâsındaki halas sözcüğünden türetilmiştir.

100 **nüktedan.**

Nükte yapmakta usta kişi. Nükteci. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Zarif ve zekice yapılmış espri mânâsındaki Arapça nükte kelimesinin, Farsça bilmek mânâsındaki -dan ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

“

Halbuki ben, ne kadar saçma olursa olsun, yan yana bulunduğumuz zamanın durup kalmasını, asla bitmemesini temenni ediyordum.

Sabahattin Ali
Kürk Mantolu Madonna

101

saf-derun.

Kalbi temiz olduğu için kolayca aldanabilen. Arapça temiz mânâsındaki saf kelimesiyle, Farsça içyüzü ve gönül mânâsındaki derun kelimesinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

“

Ben bir maskara değilim ama, bir safderun olduğum, bir koca çocuk olduğum muhakkaktır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Yaban

102 basîret.

Bir şeyin gerçekliğini ve geleceğini gönül gözüyle kavrama. Öngörü. Dilimize Arapçadan geçen kelime, görme mânâsındaki basar kelimesinden türetilmiştir.

103 bilâkaydüşart.

Kayıtsız şartsız. Hiçbir kısıtlama olmadan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Koşul mânâsındaki kayıt ve şart kelimelerinin, olumsuzluk bildiren bilâ ekiyle birleşimi sonucu oluşmuştur.

104 sansasyon.

Birçok kişiyi bir anda tesiri altına alan heyecan. Dilimize Fransızcadan geçmiştir. Sensation kelimesi ise duyu mânâsındaki Latince sensus kökünden türetilmişir.

“

Ama şunu bilelim; kâh malzemesi çalınmış bir pansiyon enkazında kâh özel tim hoyratlığında kâh basiretsiz devlet katında evlatlarımıza kıyan o Azrail'in asıl adı cehalet...

Can Dündar
Kırmızı Bisiklet

105 **harfendaz.**

Lâf atan. Haysiyet kırıcı söz söyleyen. Dilimize Farsçadan geçen kelime, Arapçada söz, lâf mânâlarına gelen harf kelimesi ile Farsça atan mânâsındaki endaz ekinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

106 **netâmeli.**

Tekin olmayan. Gizli bir tehlikesi olduğuna inanılan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Çirkin ve pis kokmak mânâsındaki netane kelimesinden türetilmiştir.

107 **müstahak.**

Ceza veya ödülü hak etmiş. Kazanmış. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Hak ediş mânâsındaki istihkak kelimesinden türetilmiştir.

“

Yaşatamadık ya seni, biberonuna mama,
altına battaniye, üstüne bir çadır koyamadık ya,
müstahakız cadı kazanlarında yanmaya biz de...

Can Dündar
Kırmızı Bisiklet

108

vel-
hâsıl.

Kısacası. Sözün kısası. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Meydana gelen, ortaya çıkan mânâsındaki hâsıl kelimesinden türetilmiştir.

“

Velhasıl onlar vurdu biz büyüdük kardeşim

Ece Ayhan
"Yalınayak Şiirdir", *Bütün Yort Savul'lar!*

109 **cevval.**

Hareketleri keskin ve çabuk olan. Yerinde duramayan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Dolaşma ve gezinme mânâsındaki cevelân kelimesinden türetilmiştir.

110 **bilakis.**

Tam tersine. Aksine. Dilimize Arapçadan geçen kelime, zıttı ve tersi mânâsındaki akis kelimesinden türetilmiştir.

111 **pespâye.**

Aşağılık. Bayağı. Âdi. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Aşağı mânâsındaki pest kelimesiyle, rütbe ve basamak mânâsındaki pâye kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Sevmek, belki de bir tek ihtirasın lehine bütün diğerlerini bastırmak değildi; bilakis aşk, sevilen şeyin içine bütün diğer ihtiraslarımızı doldurmaya benziyordu; bir insanın şahsında bütün ümitlerimizi, iştiyaklarımızı sevmekti.

Peyami Safa
Biz İnsanlar

112 **serdengeçti.**

Canını esirgemeyen, ölmeyi göze almış kişi. Fedâi. Farsçada baş mânâsına gelen ser kelimesiyle, Türkçe geçmek kelimesinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

113 **ikrar.**

Saklamayıp doğruca söyleme. Kabul ve tasdik etme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir mesele hakkında verilen kesin hüküm mânâsındaki karar kelimesinden türetilmiştir.

114 **sahih.**

Hakiki. Doğru. Kusursuz. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Sağlık ve doğruluk mânâsındaki sıhhat kelimesinden türetilmiştir.

“

Saf olana, bozulmamış olana, sahih şeye ulaşmak istiyorsun. Ama yok öyle bir başlangıç.

Orhan Pamuk
Yeni Hayat

115

te-
es-
süf.

Üzülme. Kederlenme. Hayıflanma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Üzüntü ve pişmanlık mânâsındaki esef kelimesinden türetilmiştir.

“

Dünyada bir anne için, hem ciğerpâresini diri diri kaybetmekten, hem de bu kayıba teessüf bile edememekten daha müthiş ruh azabı mı olur?..

Namık Kemal
İntibah

116 **neşriyat.**

Yayımlanmış yazılar ya da eserler. Yayın. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yayma ve yayım mânâlarına gelen neşir kelimesinden türetilmiştir.

117 **mûteber.**

Değerli. Güvenilir. Saygın. Hatırı sayılır. Dilimize Arapçadan geçen kelime, saygı görme mânâsındaki îtibar kelimesinden türetilmiştir.

118 **edep.**

İnsanı utanılacak bir şey yapmaktan koruyan yeti. Mahcûbiyet. Terbiye. Güzel ahlâk. Usluluk. Ölçülülük. Dilimize Arapçadan geçmiştir.

“

Oğul dedi, edep her türlü davanın üzerindedir. Ve insan ancak dili kadar edeplidir. Bilmediği kelimeler kadar edepli bildiği kelimeler kadar da edepsizdir. İnsan olan her hesabı aşar da bir kendi sözcüklerinin ağırlığı altında ezilir.

Nazan Bekiroğlu
Lâ: Sonsuzluk Hecesi

119 **teşekkül.**

Belli bir şekle ve biçime girme. Oluşma. Meydana gelme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Biçim ve dış görünüş mânâsındaki şekil kelimesinden türetilmiştir.

120 **pinhan.**

Saklı. Gizli. Gizlenmiş. Dilimize Farsçadan geçen kelime, saklı ve gizli mânâsındaki nihan kelimesinden türetilmiştir.

121 **emek.**

Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü. Zahmetli çalışma. Türkçe kökenli olan kelime zahmet, acı ve eziyet mânâlarına gelen emgek kelimesinden evrilmiştir.

“

Ben derd ile ah ederim, derdim bana derman imiş
İster idim hasret ile, dost yanımda pinhan imiş

Yunus Emre
Ben Derd İle Ah Ederim

122

deryâ-dil.

Anlayışlı. Her şeyi hoş karşılayan. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Bolluk ve sonsuzluk mânâsındaki deryâ kelimesiyle, yürek mânâsındaki dil kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

123 **minval.**

Biçim. Yol. Usûl. Üslûp. İşleyiş. Dilimize Arapçadan geçmiştir.

124 **müselles.**

Üçlü. Üçgen. Üç kısımdan oluşan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Üç mânâsına gelen selase kelimesinden türetilmiştir.

125 **bilâhare.**

Sonra. Sonradan. Daha sonra. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Son ve sonra mânâsındaki âhir kelimesinden türetilmiştir.

126 **muhâkeme.**

Akıl yürütme. Etraflıca düşünme. İki tarafı dinleyip hüküm verme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Karar ve hâkimiyet mânâsındaki hüküm kelimesinden türetilmiştir.

127 **melankoli.**

Hüzün ve hüzünlü olma hali. Kara sevdâ. Dilimize Fransızcadan geçmiştir. Eski Yunancada siyah safra mânâsına gelen melas khole kavramından evrilmiştir.

128 **müsâmaha.**

Hoşgörülü davranma. Hoşgörü. Göz yumma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Cömertlik mânâsındaki semâhat kelimesinden türetilmiştir.

“

Fakat içimizde, bizim "ahlak" tarafımızda hiçbir şekilde münasebete geçmeyerek hadiseleri muhakeme eden, neticeler çıkaran ve tedbirler alan bir 'hesabî' tarafımız vardı ve lafta değilse bile fiilde dâima o galip çıkıyor ve onun dediği oluyordu.

Sabahattin Ali
İçimizdeki Şeytan

129

ali-yül-âlâ.

İyinin de iyisi. En üstün. Pekiyi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yüce mânâsındaki alî kelimesiyle, çok iyi mânâsındaki âlâ kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

130 **nefâset.**

Kıymetli, güzel ve beğenilir olma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Herkes tarafından güzel bulunan mânâsındaki nefis kelimesinden türetilmiştir.

131 **tamahkâr.**

Açgözlü. Bir şeye aşırı istek duyan kişi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir şeye göz koyma, çok isteme mânâsındaki tamah kelimesinden türetilmiştir.

132 **sırnaşık.**

Sevilmek ve hoşa gitmek amacıyla, rahatsız edecek ölçüde ısrar eden. Kökeni belirsiz olan sırnaşmak fiilinden türetilmiştir.

133 **çarnâçar.**

İster istemez. Mecburen. Çaresiz şekilde. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Çare kelimesi ve -nâ ekiyle türetilmiş olumsuzuyla söylenen Farsça deyimden evrilmiştir.

134 **aksülamel.**

Tepki. Reaksiyon. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ters mânâsındaki akis ile iş mânâsındaki amel kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

135 **bilhassa.**

Özellikle. Husûsî olarak. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Özellik ve mahsus olma mânâsına gelen hassa kelimesinden türetilmiştir.

“

Velhasıl
o pul pul ışıltılı derisi, ateşten gözleriyle
bilhassa baharda ram eder kendine
içerdeki adamı
hürriyet denen ifrit...
Bu bittecrübe sabit, karıcığım,
bittecrübe sabit...

Nâzım Hikmet
"Bir Cezaevinde, Tecritteki Adamın Mektupları",
Kuvâyi Milliye

136

anne.

Dünyaya can getirmiş insan; yaşam kaynağı. Türkçe kökenli olan kelime, na-na çocuk sözünden türetilmiş olan ana kelimesinden evrilmiştir.

“

Anneler, her yerdeler. Bütün topraklarda aynı acımasız düzenin sürüp gittiğinin en gerçek kanıtı gibi sokaklardalar.

Ece Temelkuran
Oğlum Kızım Devletim

137 **münzevî.**

İnsanlarla görüşmeyen, bir köşeye çekilmiş, yalnız kalmayı seven kişi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Köşeye çekilme mânâsındaki inzivâ kelimesinden türetilmiştir.

138 **istiklâl.**

Buyruk altında bulunmama. Kimseye hesap vermeme. Bağımsızlık. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Az olma mânâsındaki kıllet kelimesinden türetilmiştir.

139 **hercâi.**

Kararlı olmayan. Değişken. Belirli bir yeri bulunmayan. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Her kelimesiyle, yer mânâsındaki cây kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Mısırlı kardeşim,
biliyorum, biliyorum,
istiklâl otobüs değil ki
birini kaçırdın mı, öbürüne binesin...
İstiklâl sevgilimiz gibidir
aldattın mı bir kere
zor döner bir daha.

Nâzım Hikmet
"İstiklâl", *Yeni Şiirler*

140

ilâ-
nihâ-
ye.

Sonuna kadar. Sonsuza kadar. Sonsuz. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Son mânâsındaki nihâyet kelimesinden türetilmiştir.

“

Doğuştan bana verilen bir isme ilânihâye mıhlanıp yapıştığımı bilmek nasıl sıkmaz ki canımı, hayattaki yegâne tesellim kendim olmamayı başarabilme şansım iken?

Elif Şafak
Araf

141 naif.

Saf, sade, kirlenmemiş. Deneyimsiz. Dilimize Fransızcadan geçmiştir. Fransızcadaki naïf kelimesinin kökeni ise Latince doğuştan gelen, doğal olan mânâsındaki nativus kelimesine dayanmaktadır.

142 hâkezâ.

Bunun gibi. Böyle. Aynı şekilde. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Böyle mânâsındaki kezâ kelimesinden türetilmiştir.

143 hicran.

Birinden veya bir yerden ayrılmak, uzaklaşmak. Ayrılığın sebep olduğu onulmaz acı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ayrılık mânâsındaki hicr kelimesinden türetilmiştir.

“

Belki de artık birbirini göremeyecek olan bu iki insanın bu ayrılık dakikasında birbirlerine söyleyecek bir şeyleri olurdu. Yahut da benim gözümün önünde istedikleri gibi kucaklaşıp ağlayamazlar, içlerinde bir hicran yarası kalırdı.

Reşat Nuri Güntekin
Çalıkuşu

144 sâirfilmenâm.

Uykuda gezen kişi. Uyurgezer. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Gezmek mânâsındaki seyir kelimesiyle, uyku mânâsındaki menâm kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

145 pîrüpâk.

Tertemiz. Lekesiz. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Yaşlı mânâsındaki pir kelimesiyle, saf ve temiz mânâsındaki pak kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

146 mütevâzı.

Kibirsiz. Gösterişsiz. Alçak gönüllü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Kibirden ve gösterişten uzak olma mânâsındaki tevazu kelimesinden türetilmiştir.

“

İnsan kendi kendini arındırdığında kendini bağışlar. İşte o zaman insan yeniden doğar, pürüpak olur.

Yaşar Kemal
Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana

147 **zapturapt.**

Düzen. İntizam. Disiplin. Arapçadan dilimize geçen tutma mânâsındaki zabıt kelimesiyle, bağlama mânâsındaki rabit kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

148 **tefekkür.**

Düşünme. Derin düşüncelere dalma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Düşünce ve zihinde tasarlanan şey mânâsındaki fikir kelimesinden türetilmiştir.

149 **münferîd.**

Tek başına. Başkalarından veya başka olaylardan ayrı olan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Tek ve yalnız mânâsındaki fert kelimesinden türetilmiştir.

“

On yedinci asrın nihayetine doğru İngiltere'de, tenha bir bahçenin sessiz bir köşesinde münferit bir elma ağacı vardı. Bir gün bu ağacın altında dalgın ve mütefekkir bir adam yatıyordu. Ağacın üstünden bu adamın ayaklarına bir elma düştü.

Ömer Seyfettin
Harem

150

ümit-vâr.

Gerçekleşmesini istediği şeye dâir beklenti duyan. Umutlu. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Ümit kelimesiyle, sahiplik mânâsı veren -vâr ekinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Ümitvâr görünmeye çalışarak, içimde bir mahşer kabarırken bir taş sükûneti takınarak onu uyutmaya çalıştım.

Halide Edib Adıvar
Handan

151 **muaf.**

Bağışlanmış, affedilmiş. Ayrıcalık tanınmış. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bağışlama mânâsındaki af kelimesinden türetilmiştir.

152 **hercümerç.**

Kargaşa. Kaos. Dağınıklık. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Karışıklık mânâsındaki herc ile bozulmak, karıştırmak mânâsındaki merc kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

153 **letâfet.**

Güzellik. İncelik. Hoşluk. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İyilik ve hoşluk mânâsındaki lütuf kelimesinden türetilmiştir.

“

Döndü ki, ne görsün, kartallar, yüzlerce, harmanın üstüne inmişler, harmanı didikliyorlar. Binlerce binlerce kartal da gökte dönüyor. Yerde gökte bir kaynaşma, bir kartal hercümerci.

Yaşar Kemal
Ölmez Otu

154 **aklıselim.**

İyiyi kötüyü, doğruyu yanlışı ayırt edebilme yeteneği. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Akıl kelimesiyle sağlam mânâsındaki selim kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

155 **hâletirûhiye.**

Duygu, düşünce ve hislerin durumu. Ruhsal durum. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Durum mânâsındaki hâl kelimesiyle ruh kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

156 **namzet.**

Bir görevi isteyen ya da görev için istenilen kişi. Aday. Dilimize Farsçadan geçmiştir. İsim mânâsındaki nam kelimesi ile vuran, konulan mânâsındaki -zede ekinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Sokuldun bana.
Tüylü bir yemiş kabuğu gibi.
çıplak derin elimin altında.
Ne bir yürek türküsü, ne "aklı selim"...
ağaçların, kuşların, böceklerin önünde
karımın eti üstünde
düşünüyor elim.

Nâzım Hikmet
"Yaşamak Kasideleri", *Yatar Bursa Kalesinde*

Lügat365

157

mün-
hasır.

Sadece bir kişiye mahsus olan, başkasında bulunmayan. Özel. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir şeyi ayırma ve özel kılma mânâsındaki hasr kelimesinden türetilmiştir.

“

Kitapçı dükkânlarının özel bir kokusu vardır Olric: nevi şahsına münhasır derler eskiler, işte ondan.

Oğuz Atay
Tutunamayanlar

158 **bahtiyar.**

Mutlu. Talihli. Şanslı. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Talih mânâsındaki baht kelimesiyle, dost mânâsındaki yâr kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

159 **tevellüt.**

Doğma, meydana gelme. Doğum tarihi. Dilimize Arapçadan geçen kelime, doğum mânâsındaki velâdet kelimesinden türetilmiştir.

160 **mefhum.**

Bir kelimenin ifade ettiği anlamlar bütünü. Kavram. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Anlayış ve idrak mânâsındaki fehim kelimesinden türetilmiştir.

“

Sen de koş, sen de düş, sen de yaralan.
Kalbimin duracağı bahtiyar güne kadar seninle beraber yaralanmaktan başka ne yapabilirim?

Cemil Meriç
Jurnal - 1

161 **berhudâr.**

Mutlu. Nasipli. Fayda gören. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Hisse ve pay mânâsındaki berhûr kelimesinden türetilmiştir.

162 **keşmekeş.**

Karışıklık. Kavga. Kararsızlık. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Çekme ve çekişme mânâsındaki keş kelimesinden türetilmiştir.

163 **tevâfuk.**

Denk düşme. Uygun gelme. Kaçınılmaz tesâdüf. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Uygunluk mânâsındaki vefk kelimesinden türetilmiştir.

“

Hatırladığımız şeyleri ne zaman hatırlar, sorduğumuz sualleri neden sorarız? Rastlantısal olan şeyler tesâdüf müdür yoksa tevâfuk mudur?

Elif Şafak
Baba ve Piç

164

lâfü-güzaf.

Lüzumsuz söz. Mânâsı olmayan konuşma. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Söz mânâsındaki lâf kelimesiyle, boş konuşma mânâsındaki güzaf kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Ben içeri düştüğümden beri
güneşin etrafında on kere döndü dünya.
Ve aynı ihtirasla tekrar ediyorum yine,
ben içeri düştüğüm sene onlar için yazdığımı:
"Onlar ki toprakta karınca, suda balık,
havada kuş kadar çokturlar.
Korkak, cesur, cahil, hâkim ve çocukturlar,
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
şarkılarımda yalnız onların mâceraları vardır."
Ve gayrısı,
meselâ benim on sene yatmam,
lâfü güzaf.

Nâzım Hikmet
"Ben İçeri Düştüğümden Beri", *Yatar Bursa Kalesinde*

165 tenâkuz.

Söz ve fikirlerin birbiriyle çelişmesi. Çelişki. Dilimize Arapçadan geçen kelime, bozma ve çözme mânâsına gelen nakz kelimesinden türetilmiştir.

166 mihmandar.

Misâfir kabul eden, ağırlayan ev sahibi veya bu işle görevli kişi. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Konuk mânâsındaki mihman kelimesinin sahiplik mânâsındaki -dar ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

167 binâenaleyh.

Bundan dolayı. Bu yüzden. Buna dayanarak. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Dayanarak ve bundan dolayı mânâsındaki binâen kelimesi ile üzere ve üzerine mânâsındaki aleyh kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Siz bir kuş için aylardan bu yana beyefendi, yanıp tutuştunuz... Ben ki, beyefendi, birkaç günde doksan bin kişinin karlar üstünde vefatını gördüm beyefendi. Benim bu dünyadaki içine düştüğüm tenakuzu anlıyor musunuz? Bir yanda, affedersiniz, doksan bin ölü, bir yanda da bir kanadı kırık martı için canını verecek Salih beyefendi hazretleri gibi bir insan şahsiyet...

Yaşar Kemal
Al Gözüm Seyreyle Salih

168 **nasip.**

Bir kişinin elde edebileceği şey. Kısmet. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir şeyden pay ve hisse almak mânâsından evrilmiştir.

169 **cihannümâ.**

Binaların en üst katında bulunan, her tarafı gören çatı katı, teras veya taraça. Ayrıca dünya haritası mânâsında da kullanılır. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Dünya mânâsındaki cihan kelimesinin görünmek mânâsındaki nümâ kelimesiyle birleşiminden oluşmuştur.

170 **cansiparâne.**

Canını fedâ edercesine. Özveriyle. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Ruh mânâsındaki can kelimesi ile fedâ eden mânâsındaki sipar kelimesinin -âne ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

“

Hakikatler de belki hayaller kadar olmayacak gibi gözükür. Bunları hayallerden ayırmasını bilmek her insana nasip olmuyor.

Sait Faik Abasıyanık
Açık Hava Oteli

171

baba.

Kızan, karışan, sinirlendiren. Koruyan, sarılan, özlenen; mânâsı yokluğunda daha iyi anlaşılan kişi. Birçok dilde benzerlik gösteren kelime, ba çocuk sesinden türetilmiştir.

“

Hayatta ben en çok babamı sevdim.
Karaçalılar gibi yardanbitme bir çocuk
Çarpık bacaklarıyla- ha düştü, ha düşecek...
Nasıl koşarsa ardından bir devin,
O çapkın babamı ben öyle sevdim.

Can Yücel
"Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim", *Bir Siyasinin Şiirleri*

172 **nâzende.**

Nazlanan, naz yapan, nazlı. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Kendini beğendirmek için ağırdan almak mânâsındaki naz kelimesinden türetilmiştir.

173 **melül.**

Üzgün. Mahzun. Bıkkın. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Can sıkıntısı, bezginlik mânâsındaki melâl kelimesinden türetilmiştir.

174 **fesübhânallah.**

Kızgınlık ve şaşkınlık halinde, kendi kendine sabır telkin etmek için kullanılan ünlem. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Allah'ın insana özgü zaaf ve kusurlardan uzak olduğunu tasdik ederim mânâsındaki süphânallah kelimesinden türetilmiştir.

“

Yok, diyormuş dedem.
Kimi zaman, sisli puslu dağlara benzeyen duruşuyla diyormuş tabiî bunu.
Kimi zaman, durmayıp insanların yanından yöresinden şöyle rüzgar gibi hızlıca geçip gidişiyle diyormuş.
Kimi zaman, boynunu büküp melül melül bakışıyla.
Kimi zaman, bakmayışıyla.

Hasan Ali Toptaş
Uykuların Doğusu

175 divâne.

Deli. Aklı başında olmayan, aşkın buyruğuna girmiş kişi. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Kötü ruhlu yaratık mânâsına gelen dîv kelimesinden türetilmiştir.

176 lâyemut.

Ölmez. Mahvolmaz. Ölümsüz. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ölüm mânâsındaki mevt kelimesinin çekimi olan yemut kelimesinin olumsuzluk eki olan -lâ ile birleşiminden oluşmuştur.

177 âheste.

Usul usul. Sâkin. Yavaş. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsçada uyumlu olmak mânâsına gelen hastidan kelimesinden türetilmiştir.

“

Zaman kalburu işini bilir. Kendisine tevdi olunan her kıymeti, bıkıp usanmadan aheste aheste eler durur. Düşene dur demez, kalanı da silkip atar. Dökülen dökülür, kalan kalır...

Sâmiha Ayverdi
Âbide Şahsiyetler

178 **mânevî.**

Maddeyle ilgisi bulunmayan. Beş duyuyla hissedilmeyen. Rûhânî. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İç, öz ve ruh anlamındaki mânâ kelimesinden türetilmiştir.

179 **kuytu.**

Issız ve tenhâ yer. Işık ya da rüzgâr almayan yer. Türkçe kökenli olan kelimenin koy kökünden türetildiği rivayet edilmektedir.

180 **kâfi.**

Yeten, elveren, kifâyet eden. Yeterli. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yetişmek mânâsındaki kifâyet kelimesinden türetilmiştir.

“

Kitaplarda okuduğun depresyon kelimesine bir cankurtaran simidi gibi sarılırsın. Çünkü nedense hepimizde, maddi olsun, manevi olsun, bütün dertlerimize bir isim takmak merakı vardır, bunu yapamazsak büsbütün çılgına döneriz.

Sabahattin Ali
İçimizdeki Şeytan

181

es-
tağ-
furul-
lah.

Teşekkür ya da övgü karşısında nezâketen söylenen söz. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Allah'tan af dilerim mânâsına gelen söz, af mânâsına gelen mağfiret kelimesiyle, Allah kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

182 **müsterih.**

Gönlü ve kafası rahat. Huzurlu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Dinlenme ve rahatlama mânâsındaki istirahat kelimesinden türetilmiştir.

183 **diğergâm.**

Kendinden çok başkalarını düşünen. Özgeci. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Başka mânâsındaki diğer kelimesiyle, arzu ve sevgi mânâlarına gelen kâm kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

184 **istiskal.**

Sevmediğini belli edecek şekilde soğuk ve ağır davranma. Yüz vermeme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ağırlık mânâsındaki sıklet kelimesinden türetilmiştir.

185 **utanç.**

Yaşanan onursuz ve çirkin bir olayı hatırladıkça duyulan hicap duygusu. Türkçe kökenli olan kelime utanmak fiilinden türetilmiştir.

186 **mağmum.**

Gamlı. Kederli. İçi hüzünle dolu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Keder ve iç sıkıntısı mânâsındaki gam kelimesinden türetilmiştir.

187 **sinâmeki.**

Sıcak bölgelerde yetişen, sarı çiçekli bir bitki. Aynı zamanda mızmız ve ağır kanlı kimseler için de kullanılır. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Sinâ-i Mekki, yani Mekke'nin sinâsı kelimesinden evrilmiştir.

“

Utanç ise, kıskançlık ve haset gibi unutulmaz, silinmez bir duygudur; geçtiği yerde ateşten izler bırakır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Yaban

188 **kekre.**

Ekşi, acımtırak, buruk. Türkçe kökenli olan kelime, aslen develerin çiğnediği acı bir otun adıdır. Tat ve kokuyu niteleyen anlamını sonradan edinmiştir.

189 **vicdan.**

İyiyle kötüyü birbirinden ayıran; iyiden haz, kötüden gam duymaya sebep olan mânevî his. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Kendinden geçecek kadar ilâhî aşk hâli mânâsındaki vecit kelimesinden türetilmiştir.

190 **târumar.**

Karmakarışık. Darmadağınık. Perîşan. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Tel ve saç mânâsındaki tar kelimesiyle, yılan ve kıvrımlı şey mânâsındaki mâr kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Bu kekre dünyada
Yazık, geçit yok aşka
Bir şey yok
Paylaşacak, acıdan başka

Metin Altıok
"Kıyısından Tutunmak Yaşama Bir Günbatımında",
Bir Acıya Kiracı

191

te-
bes-
süm.

Nazikçe ve sessizce gülme, gülümseme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Gülümsemek mânâsına gelen besm kelimesinden türetilmiştir.

“

Dünyadaki insanların acaba kaç binde biri şu anda başını aya çevirmiştir? Halbuki o her şeyi, herkesi görüyor ve gafletimizin üstüne o tatlı, o iyi tebessümünü serpiyor.

Sabahattin Ali
İçimizdeki Şeytan

192 **mütemâdiyen.**

Sürekli. Devamlı. Ara vermeden. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Nihâyet ve son mânâsındaki medâ kelimesinden türeyen, sürüp gitme mânâsına gelen temâdî kelimesi üzerinden türetilmiştir.

193 **işkil.**

Tedirgin edici. Kuruntu. Şüphe. Zan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Şüpheli ve güç anlaşılan mânâsındaki işkâl kelimesinden türetilmiştir.

194 **fedakâr.**

Başkasının iyiliğini kendi çıkarlarından üstün tutan. Özverili. Bir şey uğruna başka bir şeyden vazgeçme mânâsına gelen Arapça kökenli fedâ kelimesinin, Farsça -kâr ekiyle melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

“

Bu âlemde hiçbir hesap, bağlanma bedava değildir. Hepsi aynı fedakârlıkları ister. Ve en iyiden en kötüye bir adımla geçilebilir.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Saatleri Ayarlama Enstitüsü

195 **mütevellît.**

Dünyaya gelen. Doğan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Doğum mânâsına gelen tevellüt kelimesinden türetilmiştir. Dilimizde -den meydana gelmiş, ileri gelmiş, oluşmuş mânâlarında daha sık kullanılmaktadır.

196 **mübârek.**

Uğurlu. Bereketli. Saygı duyulan. Kutsal. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bolluk mânâsındaki bereket kelimesinden türetilmiştir.

197 **sukûtuhayal.**

Düş kırıklığı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Düşmek mânâsındaki sukut kelimesiyle, düş mânâsındaki hayal kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Seni sukûtuhayale uğrattım. Ben sana rehber değil, ancak yoldaş olabilirdim, fakat yolu ikimiz de bilmiyorduk ve birbirimize yük olmaktan, birbirimizi şaşırtmaktan başka bir şey elimizden gelmiyordu.

Sabahattin Ali
İçimizdeki Şeytan

198

yas.

Ölüm veya büyük bir felaket sonrası duyulan tarifsiz acı. Mâtem. Türkçe kökenli olan kelime yaş kelimesinden evrilmiştir.

“

Eksik bir yasımız var bizim. Birlikte yapmamız gereken bu, birlikte tutamadığımız bir yası tutmalıyız.

Ece Temelkuran
Ağrı'nın Derinliği

199 **merhamet.**

Bir canlının acısı, hüznü ve pişmanlığı karşısında kayıtsız kalamama ve şefkat gösterme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Esirgeme ve bağışlama mânâsındaki rahmet kelimesinden türetilmiştir.

200 **desîse.**

Hîle. Entrika. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Gizlenmiş mânâsındaki desis kelimesinden türetilmiştir.

201 **fettan.**

Karıştıran. Kışkırtan. Entrikacı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Karışıklık ve kargaşa mânâlarına gelen fitne kelimesinden türetilmiştir.

“

Merhamet!.. Lûgat kitabında bir kelime!
Onu öğretmek... İnsanlara acımayı belletmek.

Necip Fazıl Kısakürek
Reis Bey

202 mezbele.

Çöp atılan, süprüntülük yer. Kötü ve bayağı durum veya nesne mânâsında da kullanılmaktadır. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Süprüntü ve gübre mânâsındaki zibl kelimesinden türetilmiştir.

203 vebal.

Hiçbir şart altında doğru olmayan bir kararın veya hareketin mânevî sorumluluğu; günahı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İri taneli yağmur mânâsına gelen vabil kelimesinden türetilmiştir.

204 vakanüvis.

Osmanlı Devleti'nde zamanın olaylarını tespit etmek ve yazmakla görevli resmî devlet tarihçisi. Arapçadan dilimize geçen, olay mânâsındaki vaka kelimesiyle; Farsçadan dilimize geçen, yazan mânâsındaki nüvis kelimesinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

“

Akça südümü sana helâl etmem. Boşuna çabalama. Yakamı yırttım, Uzunca Alicik. Ana vebali alınmaz. Neylesen netsen beni kandıramazsın. Gönül bir sırça, Uzunca Alicik, kırılınca düzelmez.

Yaşar Kemal
Orta Direk

205 **sulh.**

Savaştan, fitne ve fesattan uzak durma. Uzlaşma. Barış. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Rahatlık ve huzur mânâsındaki salah kelimesinden türetilmiştir.

206 **muallak.**

Asılı olan ya da havada duran. Daha ziyâde karara bağlanmamış, sürüncemede kalmış mânâsında kullanılmaktadır. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İlişki mânâsındaki alâka kelimesinden türetilmiştir.

207 **tekerrür.**

Tekrarlanma. Yinelenme. Bir daha meydana gelme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Defa mânâsındaki kere kelimesinden türetilmiştir.

“

Yepyeni günler başlayacak. Süt kokulu bir dünyaya erişeceğim. Genzimi yakan yanmış zeytinyağ kokularından uzak sulh ve hürriyet içinde bir sütlü dünyada kırk iki sene sonra da yeniden doğmuşçasına yaşayacağım.

Sait Faik Abasıyanık
Mahalle Kahvesi

208

hasret.

Bir şeyin veya bir kişinin yokluğundan dolayı duyulan acı ve özlem duygusu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Eksik ve yoksun olma mânâsındaki husr kelimesinden türetilmiştir.

“

Ben ki 29 yaşındayım. Ama binlerce yıldır seni arıyor, hasretini çekiyorum.

Ahmed Arif
Leylim Leylim

209 **mugâlata.**

Yanıltmak amacıyla doğru gibi görünen yalan ve yanlış söz söyleme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Hata ve yanlış mânâsındaki galat kelimesinden türetilmiştir.

210 **mükellef.**

Bir işi yapmakla yükümlü olan kişi. Sorumlu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yük ve zahmet mânâsındaki külfet kelimesinden türetilmiştir. Türkçede ayrıca, eksiksiz ve özenle hazırlanmış mânâsında da kullanılmaktadır.

211 **pejmürde.**

Yırtık pırtık. Soluk. Eski. Perîşan. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsçada solmak ve eskimek mânâsına gelen pijmurden kelimesinden türetilmiştir.

“

Kendimi O'nda yok ettiğimden beri, ölmeden evvel öleli, başlangıçsız ve sonsuzum. Ne pejmürdeyim, ne gariban. Ne kimselere muhtacım, ne kimseye buyuran.

Elif Şafak
Aşk

212 **palas pandıras.**

Doğru düzgün hazırlık yapmadan. Toparlanmadan. Alelacele. Palas pandıras sözünün kökenine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

213 **teşrîkimesâi.**

Birlikte çalışma. İş birliği. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ortak etme mânâsındaki teşrik kelimesiyle, çalışma mânâsındaki mesâi kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

214 **minnettar.**

Yapılan bir iyilik karşısında kendini borçlu sayan, gönül borcu olduğunu düşünen kişi. Arapça, iyilik karşısında borçlu hissetmek mânâsına gelen minnet kelimesinin, Farsça sahip olan mânâsındaki -dar ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

“

Sen oyun diye seyrediyorsun, ben ateşin içindeyim. Yanımdayken minnettarım sana, mestim. Sonra, sonra kör bir kuyuya yuvarlanıyorum. Kainat ve hayat bitiyor. Bazen tek kelime, sesinde hafif bir titreyiş önümde öyle bir uçurum açıyor ki!

Cemil Meriç
Jurnal - 1

215

te-
ces-
süs.

Bir şeyin iç yüzünü araştırmak. Anlamaya çalışmak. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada el ile yoklamak mânâsındaki cess kelimesinden türetilmiştir. Türkçede daha ziyâde merak anlamında kullanılmaktadır.

“

Başkalarının mahrem hayatlarını gözetleme, dedikodu ve tecessüs, ayıplanma korkusunu yaşayanların kendi çektiklerini, belki de başka herkese yaşatma ve böylece kaderlerini paylaşıp sıkıntılarını hafifletme eğilimlerinin bir sonucu olmalıydı.

İhsan Oktay Anar
Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri

216 ketum.

Ağzı sıkı, çok konuşmayan. Sır saklamayı bilen kişi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Saklama ve gizli tutma mânâsındaki ketm kelimesinden türetilmiştir.

217 tekâbül.

Karışılığı olma. Karşılık gelme. Yerini tutma. Karşı karşıya gelme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Önce ve evvel mânâsına gelen kabl kelimesinden türetilmiştir.

218 kıtıpiyoz.

Niteliği düşük olan. Sıradan. Bayağı. Dilimize Yunancadan geçmiştir. Yunancada alçak mânâsındaki kato kelimesiyle, nitelik mânâsındaki pión kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Kitaplar yeni tanıdıklarına karşı çok ketum olurlar. Bir kere de onlarla lâübali oldunuz mu size malik oldukları her şeyi verirler, ve onlar bizim isteyebileceğimiz her şeye fazlasiyle maliktirler.

Sabahattin Ali
Değirmen

219 **hüsnükabul.**

Güzel karşılama. İyi şekilde kabul etmek. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Güzellik mânâsındaki hüsn ile benimseme mânâsındaki kabul kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

220 **âvâre.**

İşsiz güçsüz. Boş gezen. Serseri. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Evinden uzak, evsiz mânâsından evrilmiştir.

221 **âdâbımuâşeret.**

Bir arada yaşamak için uyulması gereken nezâket ve görgü kuralları. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Edep kelimesinin çoğulu olan âdap kelimesiyle, birlikte güzel yaşamak mânâsındaki muâşeret kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Yalnızlık dinmeyen bir sızıdır. Eğer, bazı kimseler, bunu benliğin bir çeşit kurtuluşu gibi göstermek istemişlerse yanılmışlardır. Bir sürü hayvanı olan insan, sürüsünden ayn düşünce zavallı, mustarip, avare bir yaratık oluyor.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Yaban

222 **bittabi.**

Doğal olarak. Elbette. Tabiî şekilde. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Tabiat mânâsındaki tabiî kelimesinin, ile mânâsındaki -bi ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

223 **ikirçikli.**

Bir durum karşısında tereddüt eden, şüpheyle yaklaşan. Kararsız. İki kelimesinden türetilmiş olan Türkçe kökenli kelime, ikirçgün kelimesinden evrilmiştir.

224 **mihanikî.**

Düşünmeden, makine gibi yapılan. Otomatik. Dilimize Yunancadan geçmiştir. Yunanca mekanik kelimesinin Türkçede uydurulmuş karşılığıdır.

“

Bence sanatın asıl sırrı budur, çok basit, âdeta mihanikî bir şekilde elde edilen bu rüyâdır.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Huzur

225

maat-
tees-
süf.

Üzülerek söylüyorum ki. Esefle belirteyim ki. Maalesef. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Üzülme mânâsındaki teessüf kelimesinin, birlikte mânâsındaki -maa ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

“

Fakat maateessüf, işte tam bu esnâda, bir tâlihsizlik kapkara yağmur bulutlarını dağıttı ve dolunayın ışığı zeplini bir süre gün gibi açığa çıkardı.

İhsan Oktay Anar
Yedinci Gün

226 **hergele.**

Binilmeye ya da yük taşımaya alıştırılmamış at veya eşek. Terbiyesiz, görgüsüz kimse. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsça eşek mânâsına gelen har kelimesiyle, sürü mânâsına gelen gele kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

227 **telakkî.**

Belli bir bakış açısına göre anlama, kabul etme. Anlayış. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada, karşılaşmak ve görüşmek mânâsındaki likâ kelimesinden türetilmiştir.

228 **muâşaka.**

Karşılıklı aşk. Sevişme. Âşıktaşlık. Arapçanın kâidelerince, aşk kelimesinden Türkçede türetilmiştir.

“

Seni, güzel eden, dost eden, dayanılmaz eden yine sen'sin. Bunu da öğren. Ve hiçbir kahraman, hiçbir aziz, hiçbir hergele, sana azâp veremez! Azâbı, sen kendin icat ediyorsun.

Ahmed Arif
Leylim Leylim

229 **latîfe.**

Güldürmek amacıyla söylenen hoş söz. Şaka. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İyilik ve hoşluk mânâsına gelen lütuf kelimesinden türetilmiştir.

230 **mızmız.**

Hiçbir şeyden memnun olmayıp yakınan. Rahatsızlık verecek ölçüde yavaş davranan kişi. Türkçe kökenli olan kelime, mız yakınma sesinden türetilmiştir.

231 **elzem.**

Çok lâzım. En gerekli. Vazgeçilmez. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Gerekli mânâsındaki lâzım kelimesinden türetilmiştir.

“

Sanayileşme tabiatı öldürdü. Oysa tabiat insanın en hayati parçasıydı. Her şey düzen, mecburiyet ve rekabete dönüştü. Sait Faik, Orhan Kemal, Orhan Veli'nin aylaklıkları, sevdalı düşleri olmasaydı, birer küçük memur ya da içgüveysi kalacaklardı sonunda. Oysa ütopya... Evet ütopya elzemdir: Yaratıcılar için Teo...

Buket Uzuner
İki Yeşil Susamuru

232

ah.

Acı, ızdırap, esef, özlem, üzüntü, öfke, keder, feryat, figan... Dilimize Farsçadan geçmiş olan kelime ayrıca bedduâ mânâsında da kullanılmaktadır.

“

Vah memleketin hâli, ah memleketin hâli. Bu gidiş ne olacak sorusunu birbirine sormayan yok. Ama hiçbir kimse, bu yakınanlar, ah vah edenlerden hiç kimse de durumumuzu düzeltmek için parmağını kımıldatmıyor.

Yaşar Kemal
Baldaki Tuz

233 ezkazâ.

Yanlışlıkla. Kazayla; kazâra. Arapçadan dilimize geçen kazâ kelimesiyle, Farsça -den mânâsındaki ez ekinin melezlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

234 sunturlu.

Şiddetli. Dehşetli. Debdebeli. Yaman. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Telli ve vurmalı bir çalgının adı olan santur kelimesinden Türkçede türetilmiştir.

235 nâfile.

Boş yere, boşuna. Faydasız. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Fazladan yapılan, karşılıksız yapılan mânâsındaki nefl kelimesinden türetilmiştir.

“

Seni aldım bu sunturlu yere getirdim
Sayısız penceren vardı bir bir kapattım
Bana dönesin diye bir bir kapattım
Şimdi otobüs gelir biner gideriz
Dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlüsü güç
Bir ellerin bir ellerim yeter belliyelim yetsin
Seni aldım bana ayırdım durma kendini hatırlat
Durma kendini hatırlat
Durma göğe bakalım

Turgut Uyar
"Göğe Bakma Durağı", *Büyük Saat*

236

vefâ.

Dostluğu, sevgiyi, aşkı, muhabbeti sürdürme. Bağlı kalma. Sözünde durma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada sözünü tutma, borcuna sadık kalma mânâlarına gelmektedir.

“

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne faydalandım
Her türlü isteğimi topraktan aldım
Benim sadık yarim kara topraktır kara topraktır

Aşık Veysel
"Benim Sadık Yarim Kara Topraktır", *Dostlar Beni Hatırlasın*

237 **muammâ.**

Anlaşılmaz, bilinmeyen, çok zor şey. Bilmece. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Kör mânâsındaki âmâ kelimesinden türetilmiştir.

238 **ziyâdesiyle.**

Gerekenden çok. Bol bol. Fazlasıyla. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Daha çok mânâsındaki ziyâde kelimesinden türetilmiştir.

239 **şekerrenk.**

Araya soğukluk girmiş, bozulmuş, kötü giden dostluk ilişkisi. Dilimize Farsçadan geçen şeker ve renk kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Bazan etrafımızda o kadar esrarlı bir hâdise olur ki ince teferuatına kadar bunu sezeriz, fakat hiçbir şey idrak etmeyiz; ruhumuzun içinde ikinci bir ruh her şeyi anlar, fakat bize anlatmaz, böyle korkunç işaretlerle bizi muammanın derinliklerine atar ve boğar.

Peyami Safa
Dokuzuncu Hariciye Koğuşu

240 **terütâze.**

Çok taze. Körpe. Dilimize Farsçadan geçen nemli mânâsındaki ter kelimesiyle, yine Farsçadan geçen tâze kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

241 **seyyah.**

Çok seyahat eden. Sürekli yollarda olan. Gezgin. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Uzak yerlere yapılan gezi mânâsındaki seyahat kelimesinden türetilmiştir.

242 **kurtuluş.**

Kurtulmak işi. Kötü ya da tehlikeli bir durumu atlatma. Bağımsızlığa kavuşma. Türkçe kökenli olan kelime mutluluk ve saâdet mânâsındaki kut kökünden türetilmiştir.

“

Dünya her gün, her gün, her gün güneş doğarken deri değiştiriyor, yepyeni terütaze oluyor. İnsan, her insan, eğer insansa, her gün, her gün tanyerleri ışırken yeniden doğuyor.

Yaşar Kemal
İnce Memed

243 **cüretkâr.**

Atılgan. Korkusuz. Kimseden çekinmeden, küstahça hareket eden. Arapçadan dilimize geçen cesaret mânâsındaki cüret kelimesinin, Farsça yapan mânâsındaki -kâr ekiyle melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

244 **derhal.**

Hemen şimdi. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Arapçada şimdiki zaman mânâsındaki hal kelimesinin, Farsça -der ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

245 **lâlüebkem.**

Şaşkınlıktan dili tutulmuş. Konuşamaz hâle gelmiş. Nutku tutulmuş. Dilimize Farsçadan geçen dilsiz mânâsındaki lâl kelimesiyle, Arapçadan geçen, yine dilsiz mânâsındaki ebkem kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Kötü bir rüya gibi bir şeydi bu. Bir karabasan bile sayılabilirdi. Gözlerimizi derhal yeniden yumup, rüyasız, deliksiz, hasetsiz, yeniden uyumaktan başka çare yoktu. Allah hepimize rahatlık versin.

Oğuz Atay
Tutunamayanlar

246

hem-dem.

Samîmî dost. En yakın arkadaş. Canciğer arkadaş. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Birlikte mânâsındaki hem kelimesiyle, nefes mânâsındaki dem kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Bilmez şimdikiler "hemdem" nedir? Demi benimle bir olan kim kaldı ki zaten!

Ece Temelkuran
Devir

247 # hicap.

Utanç duyma, mahcûbiyet. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Aslen, perde ve örtü anlamlarına gelmektedir.

248 # gıpta.

Başkasında olan bir şeye kıskanmadan özenme, imrenme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada haset etme, kıskanma mânâsına gelmektedir.

249 # âhenk.

Bir bütünün parçaları arasındaki uyum. Özellikle kulağa hoş gelen seslerin uyumu mânâsında kullanılır. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsçada vezin ve ölçü mânâsına gelen hang kelimesinden türetilmiştir.

“

Hayranlık mağlûp olmuş bir kıskançlıktır. Yani kıskançlık gıptaya, gıpta hayranlığa yerini verir. Dibinde kin vardır. Gitgide, hayranlığın zaafa uğradığı anlarda bu kin ortaya çıkar.

Peyami Safa
Yalnızız

250 **cürmümeşhut.**

İşlenirken başkaları tarafından görülen, şâhit olunan suç. Suçüstü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Suç mânâsındaki cürüm ve şâhit olunan mânâsındaki meşhut kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

251 **feryat.**

Haykırış, çığlık, figan. Yüksek sesle yardım isteme. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsçada da imdat çağrısı mânâsına gelmektedir.

252 **muhteris.**

Aşırı derecede istekli, hırstan gözü dönmüş kişi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Aşırı hırs derecesindeki istek mânâsına gelen ihtiras kelimesinden türetilmiştir.

“

Kötümser, "İşler daha kötü olamaz" diye feryat ederken, iyimser, "Olabilir, daha kötü de olabilir" dermiş.

Zülfü Livaneli
Serenad

253 **elim.**

Acı veren. Çok üzücü. Yürek yakan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Keder ve acı mânâsına gelen elem kelimesinden türetilmiştir.

254 **hemdert.**

Aynı derdi paylaşan. Dert ortağı. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Birlikte mânâsındaki hem kelimesiyle dert kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

255 **hazan.**

Güz. Sonbahar. Yaprak dökümü. Dilimize Farsçadan geçmiştir.

“

Dert çok, hemdert yok.

Fuzûlî

256

mef-tun.

Gözü başka bir şey görmeyen tutkulu âşık. Hayran olan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Şaşma, saptırma mânâsındaki fitne kelimesinden türetilmiştir.

“

Şiire, sanata karşı duyduğu meftunluğu biz, yeni adamlar duyamaz hatta tasavvur bile edemeyiz.

Ömer Seyfettin
Miras

257 **âmennâ.**

Öyledir. Kabul. Diyecek yok. Dilimize Arapçadan geçmiştir. İnanmak mânâsındaki îman kelimesinden türetilen kelime, Arapçada inandık mânâsına gelir.

258 **fâsıla.**

İki varlığı birbirinden ayıran şey. Ara, aralık. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bölüm ve aralık mânâsındaki fasıl kelimesinden türetilmiştir.

259 **iptidâî.**

Ham. İlk hâli bozulmamış. Gelişmemiş. İlkel. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Başlangıç mânâsındaki bed kelimesinden türetilmiştir.

“

Sizin alınız al inandım
Morunuz mor inandım
Tanrınız büyük âmenna
Şiiriniz adamakıllı şiir
Dumanı da caba
Ama sizin adınız ne
Benim dengemi bozmayınız

Turgut Uyar
"Tel Cambazının Tel Üstündeki Durumunu Anlatır Şiirdir", *Büyük Saat*

260 izdivaç.

Evlenme. Eşleşme. Birleşme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Eş mânâsına gelen zevç kelimesinden türetilmiştir.

261 muntazaman.

Düzenli ve sürekli olarak. Muntazam bir şekilde. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Düzgünlük mânâsındaki intizam kelimesi ile, muntazam kelimesinin birleşmesiyle türetilmiştir.

262 katîyen.

Hiçbir zaman. Asla. Kesinlikle. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Kesin mânâsına gelen katî kelimesinden türetilmiştir.

“

Bu izdivaç mikrobu evlendikten sonra faaliyetine başlar: Evvelce birtakım emelleri olan, yükselmek, kendini göstermek, eser vermek isteyen adamlara bir kalenderlik, bir lakaytlık gelir.

Sabahattin Ali
Kuyucaklı Yusuf

263

çi-
ğer-
pâre.

İnsanın kendi canı gibi, ciğerinin köşesi gibi sevdiği kimse. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Ciğer kelimesiyle, parça mânâsına gelen pâre kelimesinin birleşiminden oluşmuştur. Özellikle evlât ve torunlar için kullanılır.

264 **hodbin.**

Sadece kendi menfaati doğrultusunda hareket eden. Kibirli. Bencil. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Kendi mânâsındaki hod kelimesiyle, gören mânâsındaki bin kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

265 **evvelâ.**

Her şeyden önce. İlk olarak. İlkin. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Birinci ve başlangıç mânâlarına gelen evvel kelimesinden türetilmiştir.

266 **muâyede.**

Karşılıklı olarak birbirinin bayramını kutlama. Bayramlaşma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bayram mânâsına gelen îd kelimesinden türetilmiştir.

267 hürmet.

Değer verilen bir şeye veya bir kişiye karşı özenli ve edepli davranma hissi. Saygı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yasak mânâsındaki haram kelimesinden türetilen kelime, aslında haram olma mânâsına gelmektedir. Saygı mânâsını sonradan kazanmıştır.

268 alelekser.

Genellikle. Çok kez. Ekseriyetle. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Üzere, üzerine gibi mânâlara gelen ale edatıyla çok fazla, en çok mânâlarına gelen ekser kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

269 pestenkerânî.

Saçma. Uydurma. Ehemmiyetsiz. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Aşağılar ve kötüler mânâsındaki pesten kelimesinin, yapan, eden mânâsındaki -kâr ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

“

Başkalarından kabul ve hürmet görmeyi ne kadar çok arzu edersen, onların tenkit ve dedikodularına da o kadar takılırsın.

Elif Şafak
Aşk

270

kıs-met.

Takdir edilmiş olan. Nasibe düşen. Talih. Baht. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Pay mânâsındaki kısım kelimesinden türetilmiştir.

“

En yakın arkadaşlarım bu şehirde, en güzel anılarım da öyle, gördüğünüz gibi işim de burada. Ve kısmetse bu şehirde ölmeyi isterim.

Ahmet Ümit
İstanbul Hatırası

271 **keenlemyekün.**

Hiç olmamış gibi. Yokmuş gibi. Söylenmemiş gibi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada sanki mânâsındaki ka-an ile, var olmadı mânâsındaki lem-yekün kelimelerinin birleşiminden oluşmuş bir deyimdir.

272 **nezâket.**

Terbiye, edep, incelik, kibarlık, nâzik olma. Farsça kökenli nâzik kelimesinden, Arapça gramer kurallarına göre Türkçede türetilmiştir.

273 **ihtiyat.**

Gerçekleşmesi muhtemel olan konularda tedbirli ve sakınarak davranma. Yedek. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Gözetmek mânâsına gelen havt kelimesinden türetilmiştir.

“

Derler ki tarla kuşu bütün gece öttüğü zaman, tarla faresi bütün ihtiyatı elden bırakır ve yuvasından çıkarmış.

Oğuz Atay
Tehlikeli Oyunlar

274

sükût.

Susma. Sessizlik. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Duraklama mânâsındaki sekt kelimesinden türetilmiştir.

“

Zekâmız kelimeleri sevdiği kadar kalbimiz bunlardan nefret eder. Kalbimizin dili sükûttur. Çünkü hiçbir duyguya isim verilemez.

Peyami Safa
Bir Akşamdı

275 **tevekkeli.**

Boşuna. Boş yere. Sebepsiz olarak. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Allah'a güvenme mânâsındaki tevekkül kelimesinden türetilmiştir. Ekseriyetle, olumsuz fiillerle ya da "tevekkeli değil" şeklinde tam tersi anlamıyla kullanılır.

276 **rehâvet.**

Vücudun ağırlaşmış olması. Gevşeklik. Tembellik. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Genişlik ve gevşeklik mânâsındaki rehâ kelimesinden türetilmiştir.

277 **fecâat.**

Çok acıklı durum. Yürek parçalayıcı vâkıa. Arapça kökenli olan ve acıklı mânâsına gelen fecî kelimesinden, Türkçede türetilmiştir.

“

Bütün fecâat, insanın, insanla karşılaşa karşılaşa, en sonunda kendisini tanımayacak hâle gelmesi.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Huzur

278

mu-
hayyi-
le.

Olmamış şeyleri zihinde kurma ve kurgulama yeteneği. Hayal kurma gücü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Zihinde canlandırma mânâsındaki tahyil kelimesinden türetilmiştir.

“

Kurtulmak için çırpınma, muhayyileni serbest bırak, bir gün kendi kendine aynı şeyi düşünmekten zihnin yorulacak, aynı şeyi hissetmekten kalbin yıpranacak, haberin olmadan gençliğin seni başka bir maceraya götürecektir.

Halide Edib Adıvar
Kalp Ağrısı

279 vardakosta.

İri yarı, gösterişli ve çalımlı. Aslen kıyı koruma gemilerine verilen bir isim olsa da, Türkçede daha ziyâde ilk anlamıyla kullanılmaktadır. Dilimize İtalyancadan geçmiştir. Bekçi mânâsındaki guardia kelimesiyle sahil mânâsındaki costa kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

280 darbımesel.

Çarpıcı söz. Özlü söz. Atasözü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Vurma mânâsındaki darp kelimesiyle, ibret alınacak küçük hikâye mânâsındaki mesel kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

281 farzımuhal.

Olmayacak bir şeyi olacakmış gibi sayarak. Olmaz ama varsayalım ki, farzedelim ki. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Varsaymak mânâsındaki farz kelimesiyle, mümkün olmayan mânâsındaki muhâl kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Hayatın, bir felaketten sonra dâima bir saadet verdiğini, o güzel darbımeselin söylediği gibi, ayın on beşi karanlıksa, on beşinin mutlaka aydınlık olacağını bilmiyor değildim.

Reşat Nuri Güntekin
Çalıkuşu

282 aylak.

Boş boş gezen. İşsiz. Âvâre. İşsiz güçsüz olarak. Eski Türkçede dönmek, dolanmak mânâsına gelen aylamak kelimesinden türetilmiştir.

283 lahza.

Zamânın bölünemeyecek kadar kısa parçası, an. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada göz açıp kapayıncaya kadar geçen süreyi ifade etmek için kullanılır.

284 figan.

Acıyla haykırma, bağırarak ağlama. İnleme. Feryat. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Acıyla bağırma mânâsındaki efgan kelimesinden evrilmiştir.

“

Yavaşlığın keyfi neden yitip gitti böyle? Ah nerede şimdi geçmişin aylakları?

Hasan Ali Toptaş
Harfler ve Notalar

285

mey-
me-
net.

Uğurluluk. Bereket. Kutluluk. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Uğur ve bereket mânâsına gelen yümn kelimesinden türetilmiştir.

286 dilhun.

İçi kan ağlayan. Büyük bir üzüntü içinde olan. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Gönül mânâsındaki dil kelimesiyle, kan mânâsındaki hun kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

287 mübrem.

Çok gerekli olan. Zarûri ve kaçınılmaz olan. Yapılması elzem olan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Zorlamak mânâsına gelen ibram kelimesinden türetilmiştir.

288 mâkûs.

Yolunda gitmeyen, uğursuz. Bir şeyin aksi. Ters dönmüş. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yansımak mânâsındaki akis kelimesinden türetilmiştir.

289 **hüsran.**

Umulan bir şeyin gerçekleşmemesi durumunda yaşanılan hüzün. Mahrumiyet acısı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ziyan ve zarar mânâsındaki hasar kelimesinden türetilmiştir.

290 **rüsvâ.**

Kötülükleri ortaya çıkmış. Kepâze. Rezil. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Aynı anlama gelen rüsvay kelimesinden evrilmiştir.

291 **dirâyet.**

Hızla kavrama yeteneği. Zekâ. Anlayış. Yetenek. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bilmek mânâsına gelen dery kelimesinden türetilmiştir.

“

Dayan kitap ile
Dayan iş ile.
Tırnak ile, diş ile,
Umut ile, sevda ile, düş ile.
Dayan rüsva etme beni.

Ahmed Arif
"Anadolu", *Hasretinden Prangalar Eskittim*

292

aşk.

Bir varlığı tutkuyla ve nâmütenâhî bir özlemle sevme. Ayakları yerden kesen, dizlerin bağını çözen, karında kelebekler uçuşturan, yüreği yerinden söken, aklı baştan alan tarifsiz bir sevdâ. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Şiddetli ve yakıcı sevgi mânâsındaki ışk kelimesinden evrilmiştir.

“

Çünkü aşk küllîdir. Bütünler, bir'ler.

Nazan Bekiroğlu
Lâ: Sonsuzluk Hecesi

293 **müsekkin.**

Sâkinleştirici. Yatıştırıcı. Ağrı kesici. Elem dindiren. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Sâkinleştirme mânâsındaki teskin kelimesinden türetilmiştir.

294 **müptelâ.**

Bir şeye ya da kimseye kendini fazla kaptırmış, bağımlı olmuş. Aşırı düşkün. Tutkun. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Düşkünlük mânâsındaki iptilâ kelimesinden türetilmiştir.

295 **perestiş.**

Tapınma veya taparcasına, delicesine sevme. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Tapmak mânâsındaki perestiden kelimesinden türetilmiştir.

“

Senin dışında düşünememek hastalığına müptelâyım.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Huzur

296

ehli-keyf.

Keyfine düşkün olan. Keyif yapmasını bilen kişi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir işin ustası mânâsındaki ehil kelimesiyle, keyif kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

297 **tufeylî.**

Başkasının sırtından geçinen. Asalak. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Küçük çocuk ve parça mânâsındaki tıfıl kelimesinden türetilmiştir.

298 **miskin.**

Çok tembel ve uyuşuk kişi. Mıymıntı. Âciz. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Hareketsiz kalma ve durgunluk mânâsına gelen sükûn kelimesinden türetilmiştir.

299 **dilek.**

Olması arzulanan şey. İstek. Rica. Temennî. Türkçe kökenli olan kelime istemek mânâsındaki dilemek kelimesinden türetilmiştir.

300 **istihfaf.**

Küçümseme. Küçük görme. Hor görme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Hafif olmak mânâsındaki hiffet kelimesinden türetilmiştir.

301 **gurbet.**

Memleketinden ayrı olma ve bu ayrılığın yaşattığı sızı ve yabancılık hissi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Batı mânâsındaki garp kelimesinden türetilmiştir.

302 **cumhuriyet.**

Bir zümre, bir aile ya da bir kişinin değil, milletin hakimiyetine dayanan yönetim biçimi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Halk mânâsına gelen cumhur kelimesinden türetilmiştir.

“

Gurbet kelimesini eskiden daha sık kullanırdık. İçimizi titreten bu kelimenin, farklı bir ağırlığı vardı hayatımızda.

Hasan Ali Toptaş
Harfler ve Notalar

303 **âmiyâne.**

Basit. Bayağı. Sıradan. Avama ait. Arapçada herkes ve kamu mânâsına gelen amme kelimesinin, Farsça -âne ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

304 **yegâne.**

Biricik. Eşsiz. Tek. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Bir ve tek mânâsına gelen yek kelimesinden -âne ekiyle türetilmiştir.

305 **âkıbet.**

Sonuç. Netice. Nihâyet. Bir şeyin sonu. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir şeyin arkası mânâsındaki akab kelimesinden türetilmiştir.

“

Ve belki de talih, her an kendisine hâkim olmak iddiasında bulunan ve insan kalbinin bütün zaaflarını inkâr etmekle övünen bu adamdan intikam almak, onunla alay etmek için bu âkıbeti böyle hazırlamıştı.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Saatleri Ayarlama Enstitüsü

306

ef-sun-kâr.

Büyülü. Çarpıcı. Karşı konulmaz şekilde etkileyici. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Büyü mânâsına gelen efsun kelimesinin, yapan mânâsındaki -kâr ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

“

Ne efsunkâr imişsin ah ey didâr-ı hürriyet,
Esîr-i aşkın olduk, gerçi kurtulduk esaretten.

Namık Kemal
Hürriyet Kasidesi

307 mutâbık.

Birbiriyle uzlaşan. Karşılıklı olarak anlaşan. Uygun. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Uygun gelmek mânâsındaki tabk kelimesinden türetilmiştir.

308 mesnet.

Destek ve güç alınan şey. Dayanak. Makam. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Delil ve güvence mânâsındaki senet kelimesinden türetilmiştir.

309 efkâr.

Dert, tasa, hüzün. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Aslında fikir kelimesinin çoğuludur ve fikirler, düşünceler mânâsına gelmektedir. Dert anlamını Türkçede kazanmıştır ve daha ziyâde bu anlamıyla kullanılmaktadır.

“

Karlı kayın ormanında
yürüyorum geceleyin.
Efkârlıyım, efkârlıyım,
elini ver, nerde elin?

Nâzım Hikmet
"Karlı Kayın Ormanında", *Yeni Şiirler*

310 # perdebîrun.

Açık saçık konuşan, terbiye sınırlarını aşan kişi. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Perde kelimesiyle, dış mânâsına gelen bîrun kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

311 # lâfazan.

Çok konuşan. Geveze. Çalçene. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Söz mânâsındaki lâf kelimesinin, vuran ve çalan mânâsındaki -zen ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

312 # hârikulâde.

Eşi görülmemiş. Şaşkınlık yaratıcı. Çok beğenilen. Olağanüstü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yırtan mânâsındaki hârik kelimesiyle, alışkanlık mânâsındaki âdet kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Hayatta hiçbir zaman kafamızdaki kadar hârikulâde şeyler olmayacağını henüz idrak etmemiştim.

Sabahattin Ali
Kürk Mantolu Madonna

313

ka-
dim.

Çok eski zaman. Geçmişi çok eskilere dayanan. Başlangıcı olmayan. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Eskiden kalma mânâsındaki kıdem kelimesinden türetilmiştir.

“

Onlar için, kadim sözdür, zulüm gören bir kere ölür, zulmeden her gün ölür dirilir, gene ölür. Tarihin "men dakka dukka" gerçeğini en çok işkence yapanlar bilirler.

Yaşar Kemal
Baldaki Tuz

314 pâyidar.

Sonsuza dek yaşayacak olan. Devamlı. Kalıcı. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Ayak mânâsına gelen pây kelimesinin, tutan mânâsındaki -dar ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

315 bolâhenk.

Hoşsohbet. Neşeli ve konuşkan. Ayrıca Türk müziğinde bir akort. Türkçe bol kelimesiyle, Farsça kökenli olan ve ses mânâsına gelen âhenk kelimelerinin melezlenmesi sonucu oluşmuştur.

316 teşrif.

Şeref verme. Şereflendirme. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Onur mânâsındaki şeref kelimesinden türetilmiştir.

“

Zulüm hiçbir zaman pâyidar olamamıştır.

Yaşar Kemal
İnce Memed

317 **timsal.**

Sûret. Tasvir. Resim. Simge. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Eş ve benzer mânâsındaki misil kelimesinden türetilmiştir.

318 **ızdırap.**

Maddi ve mânevî acı. Azap. Eziyet. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Vurma ve dövme mânâsındaki darp kelimesinden türetilmiştir.

319 **empati.**

Başkasının duygularını anlama ve hissetme. Başkasıyla özdeşlik kurma. Duygudaşlık. Dilimize İngilizceden geçmiştir fakat aslen Eski Yunanca kökenlidir. Duygu mânâsına gelen pathos kelimesinden türetilmiştir.

“

Hayatta en güvendiğim insan karşı duyduğum bu kırgınlık, adeta bütün insanlara dağılmıştı; çünkü o benim için bütün insanlığın timsaliydi.

Sabahattin Ali
Kürt Mantolu Madonna

320

mu-
kad-
de-
rat.

Meydana gelmesi kaçınılmaz olan şeyler. Yazgı. Kader. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Takdir kelimesinden türetilmiş olan mukadder kelimesinin çoğuludur.

“

Samanyolu, bir ufuktan ötekine kavislenerek parlıyordu. Adam, ona bakakaldı. Gündelik ilişkilerin üstünde insanoğlunun geçmişten geleceğe parıl parıl giden mukadderatını görüyor gibi oluyordu.

Halikarnas Balıkçısı
Parmak Damgası

321 **mâhir.**

Becerikli. Hünerli. Eli işe yatkın. Usta. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Beceri mânâsındaki mahâret kelimesinden türetilmiştir.

322 **devâ.**

Maddî ya da mânevî bir hastalığın çâresi. Derman. Şifâ. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada ilaç mânâsına gelmektedir.

323 **berceste.**

Seçilmiş. Güzel. Değeri yüksek. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Sıçramış mânâsına gelen ceste kelimesinin, üzere mânâsına gelen ber- ön ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

“

Tek ve önemli gerçeği, uzaklardaki bu nazlı kadındı, onu dalgın, görülmemiş derecede güzel bir imgelem kuşu, unutulmaması gereken, yine de nasılsa unutulmuş eski bir şarkının berceste mısraı gibi içinde bir yerinde saklıyordu

Attilâ İlhan
Bıçağın Ucu

324 **mağrur.**

Kibirli. Kendini beğenmiş. Böbürlenen. Aldanmış. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Aslen aldatma mânâsına gelen gurur kelimesinden türetilmiştir.

325 **hayalperest.**

Çok hayal kuran. Kendini hayallerine kaptırmış. Hayallerinin peşinden koşan. Dilimize Arapçadan geçen hayal kelimesinin, Farsçada tapan mânâsına gelen perest ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

326 **canhıraş.**

Yürek parçalayan. Dayanılmayacak derecede keder veren. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Ruh mânâsına gelen can kelimesiyle, tırmalayan mânâsındaki hıraş kelimesinden türetilmiştir.

“

Yalnızlık bir gurur sorunudur; kendi kokusunun içine mağrur bir şekilde gömülür insan.

Orhan Pamuk
Kar

327

mü-
tenâ-
sip.

Birbirine uygun. Uyumlu. Orantılı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Uygunluk mânâsına gelen tenâsüp kelimesinden türetilmiştir.

328 **mûnis.**

Cana yakın. Sıcakkanlı. Uysal. Uygun. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Alışkanlık ve alışma mânâsındaki üns kelimesinden türetilmiştir.

329 **fazîlet.**

Nâmus, dürüstlük, merhamet, alçak gönüllülük gibi ahlâki meziyetlerin tümü. Erdem. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ahlâkî açıdan üstün kimse mânâsındaki fâzıl kelimesinden türetilmiştir.

330 **fevkalâde.**

Alışılmışın dışında. Olağanüstü. Mükemmel. Çok güzel. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Üst mânâsındaki fevk kelimesiyle, alışkanlık mânâsındaki âdet kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

331 **müteşekkir.**

Teşekkür eden. Minnettar. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Şükür kelimesinden türetilen, memnuniyet ve minnet gösterme mânâsındaki teşekkür kelimesinden türetilmiştir.

332 **insaf.**

Adâletle hareket etme. Hakkâniyet. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Yarım ve yarılamak mânâsındaki nısf kelimesinden türetilmiştir. Türkçede ayrıca "bu kadarı da fazla" anlamında kullanılır.

333 **platonik.**

Gerçekte karşılığı olmayan. Hayalde var olan. Dilimize Fransızcadan geçmiştir ve Eski Yunan filozofu Platon'un isminden türetilmiştir.

“

Anlattığım her hikâye için bana bir saat süre verdiğin için sana müteşekkirim. Fakat şunu iyi bil: Ben bu süreyi yaşamak yerine, hikâye anlatmak için kullanıyorum.

İhsan Oktay Anar
Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri

334 **ciğergâh.**

Vücutta ciğerin bulunduğu yer. En can alıcı nokta. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Ciğer kelimesinin yer bildiren -gâh ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

335 **feriştah.**

Bir işin en iyisi, en yeteneklisi. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Melek mânâsına gelen firişte kelimesinden evrilmiştir.

336 **sallapati.**

Özensiz. Üzerine düşünmeden. Gelişigüzel. Türkçe kökenli olan kelime, sallamak fiilinden türetilmiştir.

“

Ama bilirdim asıl başka bir yerde, başka bir zamanda, orada olmak istediğimi. Orada, kazanın canhıraş patlamasından sonra ölenler ve ölüler arasında, ruhun gövdeden ayrılmakla ayrılmamak arasında kararsız kaldığı mutlu hafiflik anında...

Orhan Pamuk
Yeni Hayat

337

saâ-det.

Mutlu, mesut ve bahtlı olma. Mutluluk. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada uğur ve mutluluk mânâsına gelen sa'd kelimesinden türetilmiştir.

“

Kendisinden daha dün ayrılmış gibi taze bir hasret duydum. Kaybedilen en kıymetli eşyanın, servetin, her türlü dünya saadetinin acısı zamanla unutuluyor. Yalnız kaçırılan fırsatlar asla akıldan çıkmıyor ve her hatırlayışta insanın içini sızlatıyor.

Sabahattin Ali
Kürk Mantolu Madonna

338 **zinhar.**

Asla. Aman. Sakın. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsçada korku ve sakınılacak şey mânâsındaki nahâr kelimesinden türetilmiştir.

339 **dilbaz.**

Gönül eğlendiren. Güzel söz söyleyen. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Gönül mânâsındaki dil kelimesiyle, oynatan mânâsındaki baz kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

340 **yâren.**

Yakın arkadaş. Sıkı dost. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Dost mânâsına gelen yâr kelimesinin çoğulu olan yâran kelimesinden evrilmiştir.

“

Yarenlikte büyüdük, şad olduk, tomurcuklandık, çiçek açar gibi kelime açtık, tamlığı tattık. Kimse tek başına hamlıktan olgunluğa geçemez. Seni kuş gibi bir makamdan bir makama uçuracak yol arkadaşını bulmalısın.

Elif Şafak
Aşk

341 **haddizâtında.**

Aslında. Esâsında. Özü îtibâriyle. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Sınır mânâsındaki had kelimesiyle bir varlığın özü mânâsındaki zat kelimesinin birleşimine, Türkçede iyelik ve bulunma hâli eklerinin ilâve edilmesi sonucu oluşmuştur.

342 **zarif.**

İnce ve nâzik tavırlı. Hoş görünüşlü, ölçülü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bir şeyin dış yüzü mânâsındaki zarf kelimesinden türetilmiştir.

343 **haşpa.**

Hafif bir sevgi de barındıran, küçümseme ifâdesi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada ufak çakıltaşı mânâsına gelmektedir.

“

Beceriksiz bir cümle çok defa yalın bir cümleden, zarif bir cümleden hakîkata çok daha yakın.

Cemil Meriç
Jurnal - 1

344

hü-
zün.

Gönülde hissedilen keder ve burukluk. Mânevî sızı. Gam. Üzüntü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Aynı mânâdaki hüzn kelimesinden evrilmiştir.

“

Ölüm ürkütücü değil. O tehlikeyle burun buruna gelmedikçe, ölüm somutlaşmadıkça, hiç aldırmıyorsun, hiç takmıyorsun ölümü. Ama ölümle yüz yüze gelince, işte o zaman garip bir hüzün başlıyor.

Erdal Öz
Gülünün Solduğu Akşam

345 **ehemmiyet.**

Mühim olma. Dikkate değer ve önemli olma. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Çok mühim veya daha mühim mânâsına gelen ehemm kelimesinden türetilmiştir.

346 **mest.**

Bir şeyin tesiriyle aklı yerinde olmayan, kendinden geçmiş kişi. Sarhoş. Dilimize aynı anlamıyla Farsçadan geçmiştir.

347 **elvedâ.**

Dönüşü olmayan ya da uzun süreli ayrılıklar öncesinde söylenen vedâlaşma sözü. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Ayrılık mânâsına gelen vedâ kelimesinden türetilmiştir.

“

O mavi gözlü bir devdi.
Minnacık bir kadın sevdi.
Mini minnacıktı kadın.
Rahata acıktı kadın
yoruldu devin büyük yolunda.
Ve elveda! deyip mavi gözlü deve,
girdi zengin bir cücenin kolunda
bahçesinde ebruliiii
hanımeli
açan eve.

Nâzım Hikmet
"Mavi Gözlü Dev, Minnacık Kadın ve Hanımelleri",
Benerci Kendini Niçin Öldürdü?

348 zeval.

Bozulma. Alçalma. Zarar görme. Ortadan kalkma. Dilimize aynı anlamıyla Arapçadan geçmiştir. Aynı zamanda güneşin tam tepede bulunduğu öğle zamanı mânâsında da kullanılmaktadır.

349 palavra.

Gerçeğe dayanmayan uydurma söz. Dilimize İspanyolcadan geçmiştir. İspanyolcada söz mânâsına gelen palabra kelimesinden evrilmiştir.

350 bûse.

Öpme. Öpüş. Öpücük. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Öpen mânâsındaki bus kelimesinden türetilmiştir.

“

O gecenin ilk ve son busesini yine dudaklarımız temas etmeden birbirinin ateşini içerek aldık, ayrıldık.

Halide Edib Adıvar
Kalp Ağrısı

351

hay-
ſi-
yet.

Onur. İtibar. Öz saygı. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Hürmet ve saygı mânâsındaki hays kelimesinden türetilmiştir.

“

Yalnız şu vardı ki, kaybolan haysiyet ve namus bir daha geriye gelmeyecekti.

Reşat Nuri Güntekin
Yaprak Dökümü

352 **mizaçgir.**

Herkesin hoşlanacağı şekilde davranan. Nabza göre şerbet veren. Arapçada huy mânâsına gelen mizac kelimesinin, Farsça tutan mânâsındaki -gir ekiyle türetilmesi sonucu oluşmuştur.

353 **girift.**

Karmaşık, karışık. İç içe girmiş, birbirine dolaşmış. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Tutmak mânâsına gelen giriftan kelimesinden türetilmiştir.

354 **mültefit.**

Güler yüz gösteren ve ilgilenen. İltifat eden. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Güler yüz gösterme mânâsındaki iltifat kelimesinden türetilmiştir.

“

Hiçbir gizlisi, girift tarafı yok. Her şey açıkta. Açıkça seviyor, açıkça kıskanıyor, açıkça hesaplıyor. Ben hiçbir zaman onun gibi olamadım.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Aydaki Kadın

355 **hayhuy.**

Sonucu olmayan meşgale. Boş uğraş. Türkçe kökenli olan kelime, bağırma sesi olan hay kelimesinden türetilmiştir.

356 **meyus.**

Umutsuzluğa düşmüş. Ümitsiz. Üzgün. Karamsar. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Şiddetli üzüntü mânâsındaki yeis kelimesinden türetilmiştir.

357 **zemheri.**

22 Aralık ve 31 Ocak arasındaki, senenin en soğuk günleri. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Farsçada kış mânâsına gelen zam kelimesiyle, Arapçada uğuldayan mânâsına gelen harir kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

“

Ard - arda kaç zemheri,
Kurt uyur, kuş uyur, zindan uyurdu.
Dışarda gürül - gürül akan bir dünya...
Bir ben uyumadım,
Kaç leylim bahar,
Hasretinden prangalar eskittim.
Saçlarına kan gülleri takayım,
Bir o yana,
Bir bu yana...

Ahmed Arif
"Hasretinden Prangalar Eskittim", *Hasretinden Prangalar Eskittim*

358

yuva.

Canlıların, ailelerini ve özellikle yavrularını korumak, kollamak ve büyütmek için yaptıkları ve içinde yaşadıkları barınak. Türkçe kökenli olan kelime uya kelimesinden evrilmiştir.

“

Fırtına içinde, viran bir gemi teknesi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda, ocağın kızıl akisleri içinde birdenbire öyle munis ve mesut bir yuva olmuştu ki... Biraz evvel hayata gösterdiğim emniyetsizlik için, kendi kendime utanıyordum.

Reşat Nuri Güntekin
Çalıkuşu

359 **zeyrek.**

Anlayışı kuvvetli. Aklı başında. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Uyanık ve zekî mânâsındaki zirek kelimesinden türetilmiştir.

360 **haslet.**

Yaradılıştan gelen özellik. Huy, tabiat. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Üstün özellik, meziyet mânâsından evrilmiştir.

361 **mâşuk.**

Âşık olunan, aşkla sevilen kimse. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Aşk kelimesinden türetilmiştir.

“

Deniz, kişioğlunun kimi şeyi anlamamakta gösterdiği direnimi bilirdi, kendisine göre alıklık olan şeyin kişioğlunda neredeyse zeyreklik sayıldığını bilirdi. Bilenler, susar.

Bilge Karasu
Göçmüş Kediler Bahçesi

362 ehvenişer.

Kötü olan şeyler arasından daha az kötü olanı. Kötünün iyisi. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Daha zararsız mânâsındaki ehven kelimesiyle, kötü ve fena mânâsındaki şer kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.

363 zevâhir.

Dış görünüş. Dış yüz. Görünüm. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Görünen ve belli olan mânâsındaki zâhir kelimesinden türetilmiştir.

364 teneffüs.

Nefes alıp verme. Solunum. Temiz hava almak ve dinlenmek için verilen ara. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Nefes kelimesinden türetilmiştir.

“

Bu havayı, ciğer dolusu teneffüs ettikçe, damarlarındaki kana emsalsiz bir tazelik geliyor; kalbi, o zamana kadar hiç atmadığı bir şevk ve ümitle dolup taşıyordu.

Yakup Kadri Karaosmaoğlu
Ankara

365

alla-ha-ısmar-ladık.

Ayrılıklarda, giden tarafından kalana söylenen vedâ sözü. Seni Allah'a emânet ediyorum mânâsındadır. Arapça kökenli Allah kelimesiyle, Farsça kökenli ısmarlamak kelimelerinin melezlenmesinden oluşmuştur.

“

Bu fakir ve mert insanların arasından allahaısmarladık diyerek ayrılıyoruz. Düşüyoruz tozlu yollara.

Oğuz Atay
Tutunamayanlar

dizin.

âdâbımuâşeret 180
ah 190
âhenk 204
âheste 146
âkıbet 246
aklıselim 128
aksülamel 110
alelekser 218
aliyülâlâ 108
allahaısmarladık 296
âmennâ 212
âmiyâne 246
anne 112
aşk 238
âvâre 180
aylak 232
baba 142
babayânî 50
bahtiyar 132
basîret 88
bâsübâdelmevt 71
bedbin 30
behemehal 48
berceste 262
berhudâr 134
beyhûde 40
bilâhare 105
bilâkaydüşart 88
bilakis 94
bilhassa 110
bilmukâbele 68
binâenaleyh 138
biteviye 71
bittabi 182
bolâhenk 256
bûse 282
canhıraş 264
cansiparâne 140
cevval 94
ciğergâh 270
ciğerpâre 216
cihannümâ 140
cumhuriyet 244
cüretkâr 200
cürmümeşhut 206
çarnâçar 110
darbımesel 230
derakap 66
derhal 200
deryâdil 104
desîse 164
devâ 262
diğergâm 151
dilbaz 274
dilek 243
dilhun 235
dirâyet 236
divâne 146
edep 100
efkâr 250

efsunkâr 248
ehemmiyet 280
ehlikeyf 242
ehvenişer 294
elim 208
elvedâ 280
elzem 188
emek 102
empati 258
estağfurullah 150
evsaf 56
evvelâ 217
eyvallah 46
ezkazâ 192
faraza 50
farzımuhal 230
fâsıla 212
fazîlet 267
fecâat 226
fedakâr 158
feriştah 270
feryat 206
fesüphânallah 144
fettan 164
feveran 60
fevkalâde 267
fevkalbeşer 62
figan 232
filhakîka 22
gıpta 204
gıybet 80
girift 286
gönül 44
gurbet 244
haddizâtında 276
hâkezâ 118
halel 56
hâletirûhiye 128
harcıâlem 74
harfendaz 90
hârikulâde 252
hasbelkader 36
hasbıhal 38
haslet 292
haspa 276
hasret 170
havsala 16
hayalperest 264
hayhuy 288
haysiyet 284
hazan 208
hazin 28
hemdem 202
hemdert 208
hercâi 114
hercümerç 126
hergele 186
hicap 204
hicran 118
hissikablelvuku 32
hodbin 217
hoyrat 64
hudâyinâbit 71
hülâsa 28
hürmet 218
hüsnükabul 180
hüsran 236
hüzün 278
ızdırap 258
ihtiyat 222
ikircikli 182
ikrar 96
ilânihâye 116
inisiyatif 82
insaf 268
intizar 13
iptidâî 212
istihfaf 244

istiklâl 114
istirham 50
istiskal 151
istisnâ 54
istişâre 66
işkil 158
izdivaç 214
izzetinefis 78
kadın 70
kadim 254
kadirşinas 52
kâfi 148
kalendermeşrep 76
katîyen 214
keenlemyekün 222
kekre 154
keşmekeş 134
ketum 178
kısmet 220
kıtıpiyoz 178
kifâyet 40
kurtuluş 198
kuytu 148
lâfazan 252
lâfügüzaf 136
lahza 232
lâlettâyin 30
lâlüebkem 200
latîfe 188
lâyemut 146
lâyetezelzel 66
letâfet 126
maatteessüf 184
mağmum 152
mağrur 264
mahçup 78
mahfuz 40
mâhir 262
mahlas 84
mâkûs 235
mâlûmatfüruş 38
mâmâfih 42
mânevî 148
mâşuk 292
meczup 56
mefhum 132
meftun 210
melankoli 106
melül 144
merdümgiriz 48
merhamet 164
mesnet 250
mest 280
meşakkat 28
mevzubahis 86
meymenet 234
meyus 288
mezbele 166
mezkûr 24
mızmız 188
mihanikî 182
mihmandar 138
minnettar 174
minval 105
miskin 243
mizaçgir 286
muaf 126
muallak 168
muammâ 196
muâşaka 186
muâyede 217
mugâlata 172
muhâkeme 106
muhayyile 228
muhtelif 52
muhteris 206
mukadderat 260
mûnis 267

muntazaman 214
mutâbık 250
mûteber 100
muvâzene 74
mübârek 160
mübrem 235
mücerret 54
müdânâ 82
mükellef 172
mükerrer 78
mülhem 64
mültefit 286
münferit 122
münhasır 130
münzevî 114
müphem 18
müptelâ 240
müptezel 62
müsâmaha 106
müsebbip 59
müsekkin 240
müselles 105
müspet 72
müstahak 90
müstehzî 13
müsterih 151
müstesnâ 18
müşkülpesent 20
müteessir 60
mütemâdiyen 158
mütenâsip 266
mütereddit 16
müteşekkir 268
mütevâzı 120
mütevellit 160
nâçizâne 48
nâfile 192
naif 118
nâmüsâit 60
nâmütenâhî 26
namzet 128
nasip 140
nâzende 144
nâzenin 24
nâzım 21
nefâset 109
neşriyat 100
netâmeli 90
nezâket 272
nüktedan 84
palas pandıras 174
palavra 282
pâyidar 256
pejmürde 172
perdebîrun 252
perestiş 240
pespâye 94
pestenkerânî 218
peyderpey 30
pinhan 102
pîrüpâk 120
platonik 268
rây iha 21
rehâvet 226
rüsvâ 236
saâdet 272
safderun 86
sahih 96
sâirfilmenâm 120
sallapati 270
sansasyon 88
sarfınazar 68
serdengeçti 96
sergüzeşt 18
sermest 52
seyyah 198
sırnaşık 109
sızı 34

sinâmeki 152
sirâyet 74
sukûtuhayal 160
sulh 168
sunturlu 192
sükût 224
sürünceme 59
şapparig 22
şekerrenk 196
şikemperver 58
şirâze 42
şühedâ 68
tahammülfersâ 62
tahayyül 14
tamahkâr 109
târumar 154
tasavvur 64
teâmül 59
tebessüm 156
tecessüs 176
teessüf 98
tefekkür 122
teferruat 44
tekâbül 178
tekerrür 168
telakkî 186
temennî 84
tenâkuz 138
teneffüs 294
terennüm 34
terütâze 198
teşebbüs 13
teşekkül 102
teşrif 256
teşrîkimesâi 174
tevâfuk 134
tevâtür 42
tevâzu 21
teveccüh 44
tevekkeli 226
tevellüt 132
timsal 258
tufeylî 243
tumturak 16
utanç 152
ümitvâr 124
vakanüvis 166
vakur 38
vardakosta 230
vâveylâ 72
vebal 166
vefâ 194
velhâsıl 92
vesvese 54
vicdan 154
vuslat 24
yâdigâr 82
yakamoz 34
yâren 274
yas 162
yegâne 246
yeknesak 22
yuva 290
zapturapt 122
zarif 276
zemheri 288
zevâhir 294
zeval 282
zeyrek 292
zinhar 274
ziyâdesiyle 196